

Denizle Örülü Hikâyeler: Kuveyt Halk Anlatılarında Deniz İmgesi

DR. ÖĞR. ÜYESİ LEYLA YAKUPOĞLU BORAN*

Öz

Halk edebiyatına ait edebî mahsullerden olan halk hikâyeleri bir milletin geleneğini, kültürünü ve toplumsal yapısını yansıtmaları açısından önemli kabul edilir. Sözlü literatürün bir parçası olan bu hikâyeler ait olduğu kültürün tarihî ve sosyal hafızasıdır. Halk hikâyeleri, içinden doğduğu toplumun önemli olaylarını, savaşlarını, kahramanlıklarını, sevinçlerini ve kederlerini nesilden nesle şifâhen aktarmada önemli rol oynar. Ayrıca bu tür anlatılar, genç nesillere tecrübe aktardığı gibi onları eğitici ve öğretici yönleriyle de destekler. Yeni nesiller, bir nevi kıssadan hisse almayı, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ayırmayı erken yaşlardan itibaren bu hikâyeler vesilesiyle kavrar.

Halk hikâyelerinin sözlü edebiyata ait bazı edebî türleri de muhafaza ettiğini söylemek mümkündür. Bir milletin şifâhî kültürel mirasını oluşturan atasözleri, deyimler ve halk deyişleri bu nev'iler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada ise; Kuveyt'te teşekkül eden sözlü edebiyatın bir parçası olan halk hikâyeleri deniz imgesi üzerinden işlenmeye çalışılacaktır. Petrolün Körfez'de keşfinden önce denizci bir toplum olan ve geçimlerini denizcilik ve inci avcılığı yaparak sağlayan Kuveytliğin toplumsal yapısı, değer yargıları ve kültürel kimliklerini etkileyen unsurlar halk hikâyeleri vasıtasıyla incelenecektir. Ayrıca deniz temalı Kuveyt halk hikâyeleri, tesiri altında kaldığı diğer halk hikâyeleriyle mukayese edilerek genel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar sözcükler: Kuveyt, halk edebiyatı, halk hikâyeleri, deniz, mitoloji ve efsane

Tales Shaped by the Sea: The Sea Theme in Kuwaiti Folk Literature

Abstract

Folk tales, which are one of the literary products of folk literature, are considered as one of the important literary genres in terms of reflecting the tradition, culture and social structure of a nation. These stories, which are a part of oral literature, undertake the task of being the historical and social memory of the culture to which they belong. Folk tales play an important role in transmitting the important events, wars, heroism, joys and sorrows of the society they belong to from generation to generation. In addition, such narratives provide experience transfer to young generations and support them with their educational and instructive aspects. Through such narratives, younger

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, leyla.yakupoglu@istanbul.edu.tr, ORCID: [0000-0003-1236-2888](https://orcid.org/0000-0003-1236-2888)

Gönderim tarihi: 1 Mayıs 2025

Kabul tarihi: 19 Haziran 2025

generations internalize moral values and learn to differentiate between good and evil, as well as right and wrong, from an early age.

As another function of folk tales, it is possible to say that these narratives also preserve some literary genres belonging to oral literature. Proverbs, idioms and folk sayings that constitute the oral cultural heritage of a nation are among these types.

In this study, folk tales, which are part of the oral literature formed in Kuwait, one of the Arab countries, will be tried to be processed through the image of the sea. The elements affecting the social structure, value judgements and cultural identities of the Kuwaitis, who were a seafaring society before the discovery of oil in the Gulf and made their living by sailing and pearl fishing, will be examined through folk tales. In addition, Kuwaiti folk tales with the sea theme will be subjected to a general evaluation by comparing them with other folk tales under their influence.

Keywords: Kuwait, folk literature, folk tales, sea, mythology and legend

GİRİŞ

Dünya edebiyatlarında yaratılışı konu edinen efsanelerin çoğu denizlerle ilintili olduğu gibi yine halk edebiyatının ürünü olan halk hikâyelerinde de deniz konusunun oldukça fazla işlendiği görülmektedir. Bu durumu, Arap medeniyetinin gerek yerleşik hayata geçip kendilerine yurt edinirken suya yakın olma isteği ve zaruretiyle gerekse de çoğunluğu tarıma elverişsiz arazi üzerine inşa edilen yurtlarında geçimlerini sağlamak için iştigal edecekleri ticarî faaliyetleri deniz yoluyla gerçekleştirmeleriyle ilişkilendirmek münasip olacaktır. Bununla birlikte tam aksi surette kadim Arapların çölün evladı ve tek dünyalarının çöl olduğuna, deniz dünyasıyla ilgilenmediklerine, at ile deveye bindiklerine ancak gemiye binmediklerine dair bazı iddialar da vardır (Atıyye, 1978, s. 13). Elbette Hint-Batı ticaret yolu üzerinde bulunan Arabistan'da Fenikeliler, Himyerîler ve Sebeliler gibi denizci kavimlerin var olduğu; Doğu Afrika ve Hindistan'la, Uman Denizi, Aden ve Basra körfezleriyle Kızıldeniz arasında daimî surette bir ticaret trafiğinin (Bozkurt, 1991, s. 495) bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de deniz ile ilgili birçok ayet mevcuttur. Bazı ayetlerde denizin tehlikelerinden ve kâfirler ile müşriklerin denizde boğulma hadiselerinden (Bakara 1/50, En'am /63, A'raf 136, Yunus /90, Taha /78, vb.), bazılarında denizin mahiyeti, deniz avcılığı ve deniz ürünlerini yemenin helal kılındığından (Fatır /12, Maide /96, Yunus /22, İbrahim /32, Nahl /14, Furkan /53), bazılarında ise denizlerin birleşme/yarılma hadiselerinden ve gemilerin denizde yüzmesinden (İnfitar /1-5, Rahman /19, Casiye /12, Lokman /27,31, Şuara /63, Neml /61, Kehf /79 gibi) bahsedilmek suretiyle Kur'ân-ı Kerîm'de deniz hakkında pek çok bilgi verilmektedir. Hadîs-i şerîflerde de deniz seferlerine çıkma ve deniz gazasına hazırlık mevzusu aktarılmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v)'in gülümseyerek uykusundan uyanması, Ümmü'l-Harâm'ın bunun nedenini kendisine sorması ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in, İslam ümmetinin deniz seferlerine çıkıp Ümmü'l-Harâm'a bu seferlere katılacağını bildirmesi hususu rivayet edilmektedir. Ayrıca bir deniz savaşının on kara savaşına (İbn Mâce, "Cihâd", 1; Dârimî, "Cihâd", 28), bir deniz şehidinin iki kara şehidine denk olduğu (İbn Mâce, "Cihâd", 10) da hadîslerle rivayet edilmektedir (Öztürk, Hz. Osman (23-35/644-656) Döneminde Denizcilik Faaliyetleri, 2021, s. 197-198; Bozkurt, 1991, s. 496).

Araplar güney, doğu ve batı olmak üzere üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada neş'et edip yaşamışlardır. Doğal olarak denizi, denizin güzelliğini, gelgitlerini, dalgalanmalarını ve gemileri iyi biliyorlardı. Bununla birlikte Araplar ticaret hayatının öncüleri olduklarından Arap ülkeleri de dünya ticareti için köprü vazifesi görüyordu. Ticaret kervanları güneyden kuzeye geliyor, güneyde Yemen'den kuzeydeki Şam'a kadar uzanan kara ticaret hayatına özellikle Mekkeli Araplar yön veriyordu (Atıyye, 1978, s. 14). Ayrıca Arap Yarımadası'nın coğrafi konumu da deniz ticareti için Arap tüccarlara önemli imkanlar sağlıyordu. Bununla birlikte eski çağlarda Arap Yarımadası'nın coğrafi konumu, Arapların bu imkanlardan istifade etmesine izin vermeyen bazı zorluklar da barındırıyordu. Kızıldeniz kıyılarının Hicaz Araplarına güven vermeyişi; batı kıyılarının, gemilerin demir atabileceği limanlardan yoksun oluşu; yarımada'nın gemi yapımında kullanılacak sağlam ve uzun ağaçlardan oluşan ormanlara sahip olmaması (Çavuşoğlu, 2023, s. 159) mevzubahis zorluklar arasında sayılabilir. Ancak tüm bunlara rağmen İslamiyet'ten önce yarımada'nın güneyinde yaşayan Arapların Hint Okyanusu'ndan Çin'e kadar deniz yoluyla ticarî faaliyetler yürüttükleri, Hindistan'ın güneybatı kıyılarında ticaret kolonileri kurdukları, Çin'in güneydoğu kıyılarına muntazaman ticarî seferler düzenledikleri bilinmektedir (Sarıkaya, 2008, s. 10). Yine Güney Arapları ile Körfezlilerin denizi tanıdığı ve inci avcılığıyla meşgul olduğu, deniz yoluyla Kızıldeniz'i geçerek Afrika'nın doğu sahillerine gidip orada ticaret merkezleri kurdukları, gemileriyle Hint Okyanusu'nu geçerek ticaret yapıp gemi inşasıyla da ilgilendikleri (Lorimer, 1981) kaynaklarda zikredilmektedir.

Hulefâ-yı râşidîn zamanında ise yapılan fetihler ile Müslümanların Mısır, Suriye ve İran topraklarına sahip olmaları bu coğrafyada bulunan liman ve tersanelerin Müslümanların hâkimiyetine girmesine vesile olmuştur. Akdeniz Havzası'ndan Hint Okyanusu'na kadar geniş bir alanda yapılan deniz ticaretinden ekonomik anlamda fayda sağlayan Bizans ve Sâsânîlerin bu gücü artık Müslümanların eline geçmiştir. Emevîler döneminde de mezkûr coğrafyada cereyan eden deniz ticareti bölge halkının refahı için önem arz etmeye devam etmiştir. İskenderiye, Sîrâf, Basra ve Kufe gibi Arapların hâkimiyeti altında bulunan şehirler, uluslararası ticaretin merkezi haline gelmiş; böylece Araplar, Avrupa ve Afrika'dan Uzak Doğu'ya ticarî metân nakledilmesinde ve uluslararası deniz ticaretinde önemli bir rol oynamış ve bu arenada söz sahibi olmuşlardır (Yıldız, 2003, s. 27-28).

Emevî döneminde Muaviye'nin hilafetiyle birlikte, denizcilik faaliyetlerinin İslam devletine toprak kazandırıp İslamiyet'in daha hızlı yayılacağı düşüncesi Muaviye'yi güçlü bir donanma kurmaya teşvik etmiştir. Nitekim bu amacını gerçekleştiren Muaviye'nin en önemli deniz seferleri arasında sayılan Antakya'yı İslam topraklarına kattığı deniz seferi ile İstanbul'u kuşatma altına aldığı iki deniz seferini (Sarıkaya, 2008, s. 34) tam da burada zikretmek, denizcilik faaliyetlerine oldukça ehemmiyet verdiğini göstermek açısından mühimdir.

Abbasî dönemine gelince; hilafet merkezinin Suriye'den Bağdat'a taşınması ve bunun neticesinde Abbasîlerin Emevîler kadar Akdeniz siyasetine ehemmiyet vermemeleri denizcilik faaliyetleri için yaklaşık elli yıl kadarlık bir duraklama devrinin yaşanmasına sebep olmuş, Akdeniz'deki üstünlük yeniden Bizanslıların eline geçmiştir. Ancak donanmanın ihmal edilmesi durumu Halife Harun Reşit zamanında son bulmuş ve Doğu Akdeniz'de Abbasîler yeniden

hâkimiyeti ele geçirmiştir. İskenderiye, Dimyat, Sur, Sicilya, Girit, Akka ve Sayda (Sarıkaya, 2008, s. 46) Abbasî döneminin önemli limanları ve deniz üsleri haline gelmiştir.

X. asırda Kuzey Afrika'da Fatimî Devleti'nin kurulmasıyla Akdeniz'deki güç dengeleri değişmiş ve Fatimîler Ağlebîlerin deniz geleneklerini daha ileri bir seviyeye taşımak suretiyle İslam denizciliğinde önemli bir yer edinmişlerdir. Hem Endülüs Emevî Devleti hem de Bizans İmparatorluğu karşısında varlığını sürdürebilmek için Akdeniz'de ciddi bir deniz gücüne sahip olmaları gerektiğini bilen Fatimîler, bu iki devlete karşı kazandıkları deniz savaşları ve Güney İtalya'ya yaptıkları başarılı hücumlarla Akdeniz'deki mevcudiyetlerini ispatlamış; Mısır ve Filistin sahil şehirlerini de fethederek hâkimiyet alanlarını genişletmişler ve gerek Batı Akdeniz'de gerekse Doğu Akdeniz'deki deniz ticaretine hâkim olmuşlardır (Öztürk, Fâtımîler'in Deniz Gücü ve Akdeniz Hâkimiyeti, 2012, s. 226). Ancak Fatimîlerin son döneminde denizdeki güçleri çok zayıflamış, donanmalarındaki gemi sayısı ona kadar düşmüş ve Selahaddin Eyyûbî'ye Fatimîlerden çok zayıf bir deniz gücü miras kalmıştır. Mısır tersanesinde yapılan gemilerle Eyyûbî donanması kuvvetli bir donanma haline getirilmiş; farklı tarihlerde Yemen ve Hicaz ele geçirilmiş; Akkâ ve Beyrut kuşatılmış, Kıbrıs, Girit ve Güney Anadolu sahillerine deniz seferleri düzenlenmiş; Haçlı donanmasına karşı Eyyûbîler sınırlarını başarıyla savunmuştur (Bozkurt, 1991, s. 499).

XIII. asrın ortası ile XIV. asrın ilk çeyreğinde Hicaz bölgesi, Mısır ve Suriye'de hâkimiyet kuran Türk-İslam devleti Memlûkler, denizle ilgili faaliyetlere ve deniz kuvvetlerine daha az ihtimam göstermiş olup kara birliklerine dayanan askerî bir yapıya sahiptir. Elbette bu durum denizcilik alanında başarısız olduklarını göstermemektedir. Aksine kendilerinden önce bu topraklarda hüküm süren devletlerden edindikleri bilgi birikimi ve onlardan miras kalan denizcilik geleneği vasıtasıyla uzun yıllar Haçlı saldırılarına karşı sahillerini başarılı bir şekilde müdafaa etmişlerdir. Kıbrıs Adası'na üç kez sefer düzenleyerek burayı fethetmeye muvaffak olmuşlardır (Erol, 2024). Yine Türk-İslam devletlerinden biri olan ve Memlûklerin bu bölgedeki egemenliğine son veren Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca da mezkûr topraklarda gemicilik ve denizcilik faaliyetleri devam etmiş; Basra Körfezi, Akdeniz ve Afrika sahillerinde yürütülen gerek ticarî gerekse askerî alandaki faaliyetler ise farklı çalışmaların konusu olacağından bu nevi malumata çalışmamızda yer verilmemiştir.

1. ARAP HALK HİKAYELERİNİN KÖKENİ VE TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Arap Edebiyatında Sözlü Kültürden Yazılı Edebiyata Geçiş Serüveni: Destan, Halk Hikâyesi ve Roman

Arap halk hikâyeleri; sözlü edebiyatta iç içe geçmiş epizotlardan oluşan, ana bir konu etrafında şekillenen, bir şahsiyetin hayat hikâyesini ve başından geçen hadiseleri kendi toplumuyla, bir kahramanla, bir kabile yahut bir milletle ilişkilendirerek anlatan “es-Sîretu's-şa'biyye” ismiyle de anılan uzun soluklu Arap tahkiye türlerinden biridir. Arap halk hikâyelerinin diğer tüm dünya edebiyatlarında olduğu gibi bir anlatıcıları vardır. Hikâye anlatma işini kendilerine meslek edinen, bu işi hayatlarını geçindirmek için yapan ve Arap edebiyatında “kâss” ismiyle anılan râvîler; nesilden nesle nakledilerek ezberledikleri anlatıları, yetişkinlerden ve çocuklardan oluşan dinleyici bir kitlenin önünde bazen bayram günlerinde bazen panayırılarda, kimi zaman çarşı ve pazarlarda

kimi zaman da kahvehanelerde anlatırlar (Yûnus, t.y., s. 69). Halkın kültürel zenginliği olarak görülen bu hikâyeler, özellikle ay ışığında yapılan hoş gece sohbetlerinde râvînin kulaktan dolma tarihî bilgilerini edebî ve estetik bir üslupla birleştirerek hünerli bir şekilde dinleyiciye aktarma esasına dayanır. İnsanlar gerçek hayatta yaşadıkları sıkıntı ve acıları, bu hayal dünyasına tutunarak hafifletmek istedikleri ve ayrıca psikolojik ve zihinsel rahatlamaya ihtiyaç duydukları için bu tür dinleti toplantılarına rağbet ederler. Yine halk hikâyelerinin yaratıcılık, devamlılık, inandırıcılık, haber ve mesaj verme gibi hususiyetleri olduğu için bu anlatılar halkın ilgisini çeker ve ‘arkası yarın’ şeklindeki bu hikâyeleri dinlemekten sıkılmazlar.

Halk hikâyesi metinleri her ne kadar sözlü kültürün ürünleri olsa da bu durum, kendilerinden çok farklı özelliklere sahip olan ensâb ilmi, şiir sanatı, retorik ve mektup gibi çeşitli diğer edebî türlerle ilişki kurmadıkları anlamına gelmez. Tam aksine bu metinler biçimsel kalıplarına aykırı çok sayıda farklı metinden beslenir. Ancak halk hikâyesi metinlerinin karakteristik özelliği olan ve onları diğer edebî türlerden ayıran esnek yapı, herhangi bir eksikliğe mahal vermeyecek şekilde diğer türden metinlerin halk hikâyelerinin bünyesinde vâir olmalarını sağlar.

Halk hikâyeleri, klasik edebiyatta destan türündeki anlatıların birtakım özelliklerini taşımakla beraber bazı yönleri itibariyle de modern edebiyattaki romanlara benzer. Destan ve halk hikâyeleri taşıdıkları özellikler itibariyle mukayese edilecek olursa; bu iki tür arasında akla gelen ilk benzerlik, hacimleri itibariyle birbirlerine yakın olmalarıdır. Hem destanlar hem de halk hikâyeleri, uzun soluklu anlatılar olup, dinleyiciye ya da okuyucuya kapsamlı bir hikâye sunma amacı güder. Ayrıca olağanüstü hadiseleri anlatmaları, anonim metinler olmaları, sade ve anlaşılır bir dile sahip olmaları bu iki tür arasındaki diğer önemli benzerlikler olarak karşımıza çıkar. Ancak destanların genellikle manzum eserler olması, onları halk hikâyelerinden ayırır. Halk hikâyeleri ise mensur metinler olup içerisinde şiir parçalarını da barındırır. Muhteva itibariyle ise destanlar kahramanlık öyküleri anlatırken; halk hikâyeleri, kahramanlık anlatılarından ziyade aşk maceralarına yer verir. Karakterler açısından bu iki türe bakıldığında; destanlarda toplumun tamamını temsil eden bir kahramanın varlığı söz konusudur. Destanlar genellikle bu kahramanın hayatından belli bir dönemi, insan ve insan dışı varlıklara karşı mücadelesini veya halkı zorluklardan kurtarma serüvenini anlatır. Halk hikâyelerinde ise toplum içinde yaşayan bireylere veya tabakalara karşı mücadele veren bir başkahraman vardır. Başkahramanın hayat öyküsü doğumundan ölümüne kadar anlatılır. Hatta bazen doğumundan önceki durum ve vefatından sonra yaşananlar da hikâyelerde konu edinilir. Halk hikâyelerinin kurgusunda olağanüstü olaylar destanlardaki gibi yoğun olmamakla beraber hikâyede yer alan kişiler normal boyutta olup kurguda anlatılan olaylar da tarihî hadiseler olmayıp çoğunlukla olağan hadiselerden müteşekkildir (Güvenç, 2022, s. 58). Destan ile roman arasında köprü vazifesi gören halk hikâyelerinin, onları gerçek olaylardan ayıran özgün bir mantık örgüsüne sahip olduğu görülür. Bu mantık, halk hikâyelerinde ideal bir hayat anlayışını savunarak hikâye kahramanının ideal bir tipe dönüşmesinin yolunu açar (Türkmen, 1998, s. 488). Ancak bunlar, gerçek insan tipine yakın ve insanî zaafırlara sahip erişilebilir karakterlerdir. Destan kahramanları ise doğaüstü güçlere sahip olağanüstü başarılar sergileyen model figürler olarak karşımıza çıkar.

Arap edebiyatında halk hikâyeleri ile destanlar arasındaki temel fark, elimize ulaşan halk hikâyelerinin İslâmî dönemde yazıya geçirilmiş olmasıdır. Bu sebeple hikâyeye kahramanı İslamiyet öncesi bir dönemde yaşamış olsa da Allah'a inanır ve onun iradesine koşulsuz teslim olur. Destanlar ise çok sayıda tanrının veya yarı tanrının bulunduğu Antik Yunan ideolojisini yansıtır ve tanrılar ile insanlar arasındaki çatışmayı ele alıp işler. Destan kahramanı, tanrı iradesine karşı gelir, ona itiraz eder ve hatta onunla mücadele eder.

Halk hikâyeleri, modern edebî türler arasında roman türünün Arap edebiyatındaki gelişimine katkı sağlayan bir anlatı türü olarak kabul görür. Halk hikâyesi kelimesinin Arap dilindeki karşılığı ve mahiyeti hakkında araştırmacıların yaptığı tarif arasında dikkat çekenlerden biri de Şükrü Elçin'in tanımıdır:

"Arap dilinde başlangıçta "kıssa" ve "rivayet" olarak düşünülen, sonraları "eğlendirmek" maksadı ile "taklid" maksadında kullanılan "hikâyeye" deyiimi, gerçek veya hayali birtakım vakaların, maceraların hususi bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı demektir. Bu tarif, az bir farkla bugün anladığımız "halk" ve "modern" hikâyeye türü için de kabul edilebilir." (Elçin, 1986, s. 444).

Elçin, halk hikâyelerinin destan, menkabe, masal, efsane gibi kendinden önce vâir olan edebî türlerden beslendiğini ve muhtevası itibariyle de toplumun dinî ve sosyal hassasiyetlerine bağlı kalarak milletin roman ihtiyacını karşıladığını dile getirir (Elçin, 1986, s. 444). Öyle ki halk hikâyeleri ve romanlar, içerik açısından benzerlik göstererek toplumun kültürel, sosyal ve ahlâkî norm ve değerlerini yansıtır. Yani her ikisi de gerçek ve gerçeğe yakın hadiseleri anlatır. Bu iki edebî türe karakterler açısından bakıldığında ise birbirinden farklı iki edebî tür oldukları kolayca anlaşılır. Nitekim halk hikâyesi kahramanlarının -daha önce bahsedildiği üzere- ideal tipler oldukları; buna karşın roman kahramanlarının ise tüm zaafı ve güçlü tarafları ile anlatıda kendine yer bulduğu gözlemlenir. Ayrıca halk hikâyesindeki kahramanlar olağan kişiler olarak gözükseler de kimi zaman olağanüstü özellikleri hâizdirler. Biçimsel olarak bu iki tür karşılaştırıldığında ise halk hikâyesi metinlerinin içerisinde şiir parçalarının bulunduğu, romanların ise tamamen mensûr metinler oldukları âşikâr olacaktır.

1.2. Arap Halk Hikâyeciliği: Antik Mısır'dan *Binbir Gece*'ye

Araplar tıpkı diğer milletler gibi benzer tarihî süreçlerden geçmiş ve bu süreçlerin bir sonucu olarak zengin bir halk edebiyatı oluşmuştur. Halk edebiyatının önemli bir parçası olan Arap halk hikâyeleri de Arap dünyasının derin kültürel mirasını yansıtmaları sebebiyle ehemmiyet arz eder. Bu hikâyelerin kökenleri İslam öncesi döneme dayanır. Arap toplumlarında sözlü anlatım geleneği yaygın olduğu için özellikle İslam öncesi döneme ait halk hikâyelerinin sözlü ve anonim olduğu görülür. Bu anlatıların sözlü olarak nesilden nesle aktarıldığı ve ancak VIII. asırdan itibaren yazıya geçirildiği bilinir.

Mısırlı edebiyat araştırmacısı et-Tâhir Ahmed Mekki, Arap tarihindeki en eski anlatıların Antik Mısır'a ait hikâyeler olduğunu ve bu hikâyelerinin bazılarının da günümüze ulaştığını dile getirir. Eski Mısır dili ve tarihi uzmanı Fransız Gaston Maspero (ö. 1916)'nın günümüze ulaşan bu anlatıları bir koleksiyon halinde bir araya getirip Fransızcaya tercüme ettiğini ve 1889'da *el-Kasasü's-şa'bî fi Mısır el-Kadîme* (: Antik Mısır'da Halk Hikâyeleri) adıyla kitaplaştırdığını söyler. Bu kitabın

dördüncü cildinde yer alan "el-Âdâbu's-şâ'biyye li kulli'l-umem" (: Tüm Milletlerin Halk Edebiyatları) başlıklı bölümde Antik Mısır'a ait ilk hikâyenin 1852 yılında bulunduğunu ve bu hikâyenin ilk Firavun dönemine ait olup *Elfu Leyle ve Leyle*'de anlatılan hikâyelerle büyük benzerlikler gösterdiğini aktarır. Antik Mısır dönemine ait bu hikâyede hayvanların sınırlı bir rolünün olduğunu; çünkü antik dönemde hayvanlardan karakter yaratma temayülünün olmadığını; hayvanların hikâyede ana kahraman olarak yer aldığı ilk öykünün "Aslan ve Fare" öyküsü olup bu anlatının da III. Ramses (m.ö. 1186-1155) dönemine ait bir papirüs parçasında yazılı olup günümüze ulaştığını ifade eder. (Mekkî, 1999, s. 15-16) Mısır bilimci Maspero yukarıda ismi zikredilen eserin mukaddimesinde ayrıca şu bilgilere yer verir: "Papirüslerde tesadüf ettiğimiz Mısır hikâyeleri milattan önce XIII. veya XIV. yüzyıla, hatta belki de bundan yüzlerce yıl öncesine dayanır. Hindistan'da bu tarihlere yakın hikâyelere rastlanmaz. Antik Mısır'a ait bu hikâyeler, dünya edebiyatının bu edebî türdeki ilk örnekleridir." (Mekkî, 1999, s. 18).

Arap hikâyeciliği genel itibariyle Arap edebiyatı tarihi içinde Cahiliye Dönemi, İslamî Dönem ve modern Arap hikâyeciliği olmak üzere üç ana dönemde ele alınmaktadır. Cahiliye Dönemi Arap halk hikâyelerinin çoğunluğunu, genellikle komşu halkların mitolojilerinden beslenen yıldız hikâyeleri, cin ve dev masalları, atasözlerine dayalı anlatılar ve hayvan masalları oluşturur (Yazıcı, 1998, s. 479). Bununla birlikte mezkûr dönemde kabilelerin kendi içlerinde yaşadıkları ve diğer kabilelerle olan ilişkileri de zamanla tarihî birer anlatıya dönüşür. Zamanla onlardan geriye birçok kahramanlık ve şövalyelik hikâyeleri ile entrikalarla dolu anlatılar kalır ve bu tür halk anlatıları insanların bir araya geldiği çeşitli meclislerde şifahen anlatılmak suretiyle nesilden nesle aktarılır. Bu hikâyeler konuları itibariyle altı başlık altında ele alınabilir:

- a) Hükümdarlık hikâyeleri: Kinde kralları, el-Hîre kralları ve Gassânilerle alakalı hikâyeler gibi.
- b) Gezi, yolculuk ve savaş hikâyeleri: Kıssatu'l-A'şâ, Kıssatu yevmi batni Âkil (Maktelu Hâlid b. Ca'fer).
- c) Mitolojik hikâyeler: Tasm ve Cedîs, Semûd ve Deve, İsâf ve Nâile Hikâyeleri.
- d) Ahlâka mugayir ve müstehcen hikâyeler: Kıssatu'l-Munehhal ve el-Mutecerrade, Daretu Culcul.
- e) Mizah içerikli hikâyeler: Nuaymân'ın Şakaları.
- f) Fabllar: 'Geyik ve Kurbağa' Hikâyesi, 'Devekuşu İki Boynuz Arıyor' Hikâyesi" (es-Safedî & Suleymân, 2012, s. 447; Mekkî, 1999, s. 23-26).

Arap kökenli gerçekçi halk hikâyelerinin ilk örneklerinin *eyyâmü'l-Arab*¹ olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yine Cahiliye Dönemi'nin temayüz eden şairleri tarafından nazmedilmiş olan, döneminin edebî, sosyal ve kültürel hususiyetlerini gösteren ve Kâbe duvarına asılan yedi kaside muallakât-ı seb'a'da anlatılan kahramanlık ve aşk hikâyeleri de Arap edebiyatının ilk hikâyeleri arasında sayılır. Ayrıca Arap edebiyatının en önemli halk anlatılarından addedilen *Sîretu'l-Emîrati Zâtî'l-himme*, *Sîretu Antere*, *Kıssatu Benî Hilâl*, *Sîretu Seyf b. Zîyezen*, *Sîretu'z-Zîr Sâlim*, *Kıssatu Bekr ve Tağlîb*, *Kıssatu'l-Burâk*, *Kıssatu Zennûbiyye*, *Sîretu's-Sultân ez-Zâhir Baybars* Cahiliye Dönemi'nde

¹ Eyyâmü'l-Arab; Arap kabileleri arasında çoğunluğu Cahiliye Dönemi'nde ve bir kısmı da İslamî Dönem'de cereyan eden savaşlara verilen isimdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Kapar, 1995, s. 14).

ortaya çıkan ve ancak Emevî Dönemi'nde yazıya geçirilen halk edebiyatı içerisinde değerlendirilebilecek mühim edebî mahsullerdir. Bununla birlikte tedvin döneminden önce yazılı hikâye metinlerinin varlığı inkâr edilemez. Kâ'b el-Ahbâr (ö.653)'ın kıssalarının; Ubeyd b. Şerriyye el-Cürhümî (ö. 686)'nin eski Arap kavimleri, Güney Arabistan devletleri ve hükümdarlarına dair anlatılarının ve Vehb b. Münebbih (ö. 732)'in peygamberler tarihi ve İsrailî ahabâr ile Tevrat ve İncil'deki kıssalara dair anlattıklarının Emevî döneminden önce yazıya geçirildiği bilinmektedir (es-Safedî & Suleymân, 2012, s. 447).

Kuşaktan kuşağa anlatıla gelen ve tahkiye tarzı anlatılara örnek olan efsane, menkabe, masal, darbimesel, fıkra, mâni, bilmece, ninni, şarkı, türkû ve ağıtlar İslâm öncesi devrin en önemli halk edebiyatı türleri içerisinde yer almaktadır. Arap edebiyatının en eski nesir örneği olan ve halk hikâyelerinin ilk nüvesi olarak addedilen darbimeseller (atasözleri), büyük kısmı Cahiliye Dönemi'nde yaşamış olan Arapların tecrübe ettikleri bir hadisenin veya kıssanın veciz bir şekilde ifadesinden ortaya çıkar. Bedevî Arapların çölde kuyudan su çekerken söyledikleri mâniler, av ve savaşlarda deve sürülerinin başını çekenlerin okuduğu ve 'rûkbâniyye' adı verilen şarkılar, çeşitli vesilelerle söylenen *el-Eğânî*'de toplanmış türküler (ed-Dâkûkî, 1997, s. 351) sözlü kültürün bir parçası olup manzum ürünler olsalar da tahkiye üslubuna has teknikleri barındıran metinlerdir.

İslâmiyet'le birlikte Arap toplumu yeni bir yaşam tarzı benimser ve Arap edebiyatı hem şiir hem nesir alanında köklü değişikliklere şahit olur. Sadru'l-İslam Dönemi'nde nesir, İslâm'ın kökleşip yayılmasında ve anlatılmasında bir araç olarak kabul edilir. Binaenaleyh bu dönemde Kur'ân üslubunun etkisi altında dinî içerikli metinlerin şekillendiği görülür.² Sahabeden bazıları hükümdarlara, halk kahramanlarına, halkın önde gelenlerine ve kabile savaşlarına dair akşamları toplanır ve halka hikâyeler anlatır. İslâmî dönemde adı geçen ilk hikâye anlatıcısı Hz. Ömer devrinde yaşamış olan ve Mescid-i Nebvî'de hikâye anlatan Temîm ed-Dârî'dir. Hz. Ali ve Muaviye döneminde ise hikâyecilik politik bir görünüm kazanır ve siyaset aracı olarak kullanılır (es-Safedî & Suleymân, 2012, s. 448).

Emevî Dönemi'ne gelindiğinde; bu dönemde ayrıca hicri XIII. asırdan itibaren yazılı edebiyatın şekillenmeye başladığına tanıklık edilir. Tedvin hareketi Hz. Peygamber zamanında Kur'an nüshalarının oluşturulmasıyla başlar, İslâm Devleti'nin gelişmesiyle resmî yazışmaların yapılması gerekliliğine binaen daha da zaruri hale gelir. Mezkûr dönemde muhtelif peygamber sîreleri kaleme alınır; bunların dışında tarihî, mitolojik, gerçekçi anlatılar ve kaynağı Cahiliye Dönemi'ne dayanan mesellere dair hikâyeler de özellikle Muaviye zamanında yazıya geçirilmeye başlanır (es-Safedî & Suleymân, 2012, s. 449).

Diğer taraftan Emevî Dönemi'nde sözlü edebiyat da varlığını devam ettirir. Muharipler için anlatılan dinî içerikli anlatıların yanı sıra dönemin mevcut halk hikâyelerinin arasında Emevîler ile Mutâlibîn ve Abbasîler ile Fatımîler arasındaki çatışmayı ve anlaşmazlığı konu edinen siyasî içerikli anlatıların da mevcut olduğu görülmektedir. Ayrıca Cahiliye Dönemi anlatılarının etkisi altında aşk konusunu muhtevi hikâyelerin de bu dönemde sözlü edebiyatta yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde teşekkül eden aşk hikâyelerinin içeriklerinin onları gerçeklikten uzaklaştıracak birtakım mübalağalarla dolu olması, bu anlatıların tamamen hayal ürünü olduklarını göstermemekle beraber

² İslâmî Dönem'de nesir türü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Demirayak, 2009, s. 204-266).

olay örgüsü ve karakterler açısından müşahade edilen gerçekçi bir anlatıma sahip olmaları da onları realist halk hikâyesi kategorisine sokmamaktadır. Bu bağlamda akla gelen ilk aşk konulu anlatılardan biri *Cemîl ve Buseyne* hikâyesidir. Mezkûr aşk öyküsü bu dönemde halkın yoğun ilgisini çektiği için zamanla meşhur aşk şairlerinin şiirlerinden ve farklı milletlerin hikâyelerinden alıntılar yapılarak değiştirilir ve genişletilir; başlangıçta gerçek karakterlerin yaşadığı bir aşk ilişkisine nispet edilen bu öykü, zamanla tamamen bir hayal ürününe dönüşür (Mekkî, 1999, s. 38).

Abbâsî Dönemi'nde Dâru'l-hikme'nin kurulmasıyla Emevîler zamanında başlayan tercüme faaliyetleri hız kazanır. Lâdinî edebiyat varlığını ihsas ettirmeye devam eder.

İbnu'l-Mukaffa (ö. 759)'nın Hint kökenli *Pançatantra* adlı masalları *Kelile ve Dimne* ismiyle Farsçadan Arapçaya tercüme etmesi bu döneme rastlar. Memlükler zamanında son şeklini alan, ne zaman ve kim tarafından yazıldığı belli olmayan *Binbir Gece* isimli masal külliyyâtı da Arap hikâyelerinin en meşhurları arasında yerini alır. *Binbir Gece*; Arap Yarımadası, Nil Deltası, Şam ve Mezopotamya'ya dair anlatılan Arap masallarının nihâî bir toplamı olarak addedilir. Bununla birlikte salt bir Arap eseri olmayıp Aryan ve Sâmi mirasının bir sentezidir (Abdulhakîm, 2017, s. 50). Yine neseb âlimi İbnu'l-Kelbî (ö. 819) ve Ebu'l-Ferec el-İsfehânî (ö. 967)'nin görüşüne göre Emevî ailelerinden birine mensup Kays b. Mülevvah el-Âmirî isimli genç ile amcasının kızı Leylâ bint Mehdî el-Âmiriyye'nin başından geçenleri anlatan aşk hikâyesi *Mecnûnu Leylâ* (Durmuş, 2003, s. 160) -yaygın ismiyle de *Leyla ile Mecnun* hikâyesi- Arap edebiyatı içerisinde kurgulanan en meşhur aşk hikâyelerinden biri olup diğer aşk hikâyelerine kaynak olabilecek kudrette mühim bir anlatı olarak kabul görür.

2. KUVEYT HALK HİKÂYELERİNİN HUSUSİYETLERİ VE MUHTEVAYA GÖRE TASNİFİ

Yakın coğrafyalarda yaşayan ve benzer kültürel mirasa sahip olan milletler için halk hikâyelerine genel itibariyle bakıldığında bu anlatıların birtakım benzerlikler taşıdıklarına dair bir yargıda bulunmak yanlış olmayacaktır. Halk hikâyeleri aynı toplum içinde teşekkül eden mesel, efsane, destan, lügâz gibi farklı anlatı türlerinden ve hatta farklı dillerde anlatılagelen meşhur hikâyelerden izler taşıyabilir. Hususî anlamda Kuveyt halk edebiyatı içinde teşekkül eden halk hikâyeleri değerlendirildiğinde ise; bu hikâyelerin diğer Arap ülkelerinde yaygın bir şekilde bilinen masallardan, halk anlatılarından, atasözlerinin söylenmesine kaynaklık eden hikâyelerden etkilendiği ve birbirlerine paralel unsurları hâiz olduğu görülecektir. *Binbir Gece Masalları* örneği sadece Arap toplumundaki değil, aksine pek çok yabancı edebiyatın halk anlatılarıyla ortak unsurlar barındırması hasebiyle bu değerlendirmeyi doğrulayacak en somut misal olarak karşımıza çıkmaktadır ve elbette Kuveyt halk hikâyeleri, onları 'Kuveytli' yapan orijinal ve yerel unsurlar da taşımaktadır.

Genel anlamda Arap coğrafyasında hususen de Kuveyt'te şekillenen halk hikâyelerinin özelliklerini ana hatlarıyla şu şekilde sıralamak mümkün olacaktır:

- Her sınıftan halk tabasına hitap edecek şekilde sade ve anlaşılır üsluba sahiptir.
- Halk hikâyelerinin müellifi yoktur. Söyleyeni de belli olmadığı için halka mâl edilmiş anlatılardır. Sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü bir edebiyat türüdür.

- Halkın hayal gücü, olay örgüsünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Halkın derununda önemli izler bırakan tarihî olayların abartılı bir şekilde ve bazı tarihî şahsiyetlerin olağanüstü özelliklere büründürülerek anlatılması, bu edebî tür üzerinde halkın hayal gücünün ve duygu dünyalarının ehemmiyetini ve etkisini gösterir.
- Halk hikâyeleri, zekâ, dâhilik, fedakârlık, sadâkat gibi pek çok olumlu değer ve iyi hasletin yanında zalimlik, açgözlülük, hasetlik ve kıskançlık gibi kerih görülen özellikleri de barındırır ve dinleyicisine farklı karakterler üzerinden aktarır.
- Gerçekle hayali birleştirerek macera ve yolculuk gibi trajik insan deneyimlerinden bahseder.
- Halk hikâyelerinde korku ve panik karakterler üzerinde hâkim olan en güçlü duygulardan biridir. Garabet ve gerçek dışılık unsurları da bu tür hikâyelerde mevcuttur.
- Halk hikâyeleri iyiyle kötüyü bir araya getirir; çoğu anlatının sonunda iyilik ve iyiler kazanır" (Kemâl, 1985, s. 93-96; Emâl, 2022, s.13).

2.1. Kuveyt Halk Hikâyelerinde Deniz İmgesi ve Denizle Alakalı Unsurlar

Türk dilinde Farsça karşılığı olan "deryâ", Arapça karşılığı olan "bahr, ummân" kelimesiyle de ifade edilen *deniz*; kimi zaman "cömertlik, çokluk, bolluk, genişlik, rahatlık, dinginlik, sonsuzluk" gibi olumlu manalara gelirken kimi zaman da "tehlike, ölüm, sıkıntı ve âfet" gibi olumsuz manaları çağrıştırır. Kuveytliler ve Kuveyt halk hikâyelerinde ise *deniz* tüm tehlikelerine rağmen "rızık kapısı" olmakla ön plana çıkar.

Gerek manzum gerek mensur edebî türlerde sadece *deniz* değil *denizle* alakalı birçok terim ve ibare de kullanılır. Bunlardan الشاطئ (: sahil), الموج (: dalga), الزورق (: sandal), الشراع (: yelken), المجداف (: kürek), اللؤلؤ (: inci), الغوص (: dalış), الغواص (: dalgıç), محارة (: sedef), السمكة (: balık), السفينة (: gemi), البحار (: denizci), الملاح (: gemici), النواخذة (: kaptan), الصياد (: avcı), القارب (: küçük gemi), الحور (: koy), الخليج (: körfez) hem şiirlerde hem de hikâyelerde en fazla kullanılan sözcüklerdir (ed-Derhem, 1986, s. 188).

Körfez halkının geçmiş dönemlerde denizle aşinalığı ve alakası, karadaki hayatın zorluğundan ve Körfez'in sert doğasının insanları maruz bıraktığı kuraklıktan kaynaklanır. Bu sebeple de Körfezli geçim kaynaklarını artırmak ve hayatlarını idame ettirmek için denizcilikle uğraşmak zorunda kalır. Halbuki genel olarak Araplar çöl hayatını ve göçebe yaşamayı seven, vahşi doğada avlanmaktan ve at binmekten keyif alan bir topluluktur. Arap Yarımadası'nın doğusundan ve güneyinden gelip Körfez ülkelerinde yaşayan halk ise denizci toplumlar olarak karşımıza çıkar.

Deniz motifi Batı edebiyatında ve şâir Doğu edebiyatlarında olduğu gibi Arap edebiyatında da başlangıcından günümüze kadar şâir ve ediplerin sıkça kullandığı imgelerden biridir. Edebî eserlerde çoğu zaman sonsuzluk, özgürlük, umut ve sevginin timsali olarak karşımıza çıkan denizin, isnâd edildiği manalar göz önüne alındığında sadece tabiatın bir parçası olarak algılanmadığı görülür. Hatta Kuveyt halk hikâyeleri vasıtasıyla da denizin Kuveyt toplumu için hayatî bir ehemmiyet arz ettiği açık bir şekilde anlaşılabacaktır.

2.1.1. Ummî Sumeyke

Ummî Sumeyke Kuveyt halk hikâyelerinden biri olup "iyiliğin karşılığı, yalnızca iyiliktir" mesajını okuyucuya veren anlatılardan biridir. Bu hikâyede balık şeklinde mistik bir varlık bulunur.

Balık suretinde görünen belki peri belki de cin diyebileceğimiz bu varlık, öksüz bir genç kıza bakar ve bir nevi ona annelik yapar. Ayrıca onu besleyip büyütür ve hayatın zorluklarına karşı mücadele edebilmesi için ona yardımcı olur. Hatta bu kızın mutluluğa erişmesi ve sultanın oğluyla evlenebilmesi için olağanüstü güçlerini kullanır. Nitekim sultanın oğlu da bu kızı sever ve onun mutluluğu için elinden gelen her şeyi yapar.

Ummî Sumeyke adlı hikâyenin ana kahramanı annesini genç yaşta kaybeden Nûra isminde bir kızdır. Bu kızın babası bir denizcidir; kız, babasıyla birlikte deniz kıyısına yakın bir gecekonduda yaşar. Onların yaşadığı yere yakın başka bir gecekonduda da Nûra ile yaşıt Aişe isimli bir kız çocuğu olan dul bir kadın hayatını idame ettirir. Bu kadın zaman zaman Nûra'ya yemek yapar ve ev işlerinde ona yardım eder, çok iyi davranır. Nûra ile komşu kadın arasındaki bu ilişki zamanla güçlenir ve Nûra, babasından kadınla evlenmesini ister. Babası, kızının ısrarlarına dayanamayıp kadına evlenme teklif eder. Ancak evliliğin ardından üvey anne, Nûra'ya karşı oldukça zalimleşir, ona baskı yapar ve onu sürekli azarlamaya başlar. Nûra, üvey annesinin zulmüne sabreder; bununla birlikte babası Nûra'nın durumunu fark etse de babasının elinden, kızı için üzüлp kızını teselli etmekten başka bir şey gelmez.

Günlerden birinde babası denizde avlandıktan sonra elinde balıkla eve gelir. Karısından balığı yıkayıp hazırlamasını ister; ama üvey anne bu işi Nûra'ya yükler ve onu balığı yıkayıp temizlemesi için evlerine yakın olan sahile yollar, balığı yıkayacağı sırada kaba koyduğu balık birden konuşmaya başlar ve Nûra'ya onu bırakmasını, eğer bırakırsa her türlü işinde ona yardımcı olacağını ve evde yemeleri için başka bir balık bulup getireceğini söyler. Nûra başta balık görünömlü bu varlığın konuşmasından korkar; ancak balığın dediklerini yapmaya karar verir ve onu denize bırakır. Kısa bir süre sonra balık söz verdiği üzere başka bir balıkla geri gelir ve Nûra'ya "*Benim yerime bu balığı al. Eğer olur da bir şeye ihtiyaç duyarsan buraya gel ve Ummî Sumeyke diye seslen. Ben de senin yanına gelirim ve isteğini yerine getiririm*" der. Artık Nûra bu çektiği sıkıntılardan kurtulmasına yardımcı olacak olan "konuşan bir balıkla" tanışmıştır. Onun vesilesiyle de imtihan olunduğu her sınavdan başarıyla geçer. Nûra acıktığında veya herhangi bir şeye muhtaç durumda olduğunda sahile gider, Ummî Sumeyke'ye seslenir ve o da Nûra'nın her dileğini yerine getirir; bir süre sonra Nûra'nın çalışmaktan ve açlıktan bitap düşen bedeni Ummî Sumeyke sayesinde güçlenir, Nûra'nın yüzüne renk gelir ve Nûra eski güzelliğine kavuşur. Bu durum üvey annesinin dikkatini çeker ve üvey annesi Nûra'ya daha da kötü davranmaya başlar. Üvey annesinin ona karşı kurduğu tüm komplolar ve entrikalar Ummî Sumeyke'nin yardımları sayesinde başarısızlıkla sonuçlanır.

Hikâyenin sonlarına doğru yeni bir epizot açılır. Bir gün saraydan bir haberci gelir ve sultanın oğlunun evlenmek istediğini, bu sebeple de sultan ve ailesinin tüm halkı saraya davet ettiklerini bildirir. Üvey anne bunu duyunca Nûra'yı bu davete götürmemek için evde onun önüne mercimek ve pirinç yığınlarını birbirine karışmış halde koyar ve onları birbirinden ayırmasını ister. Kendi kızı Aişe'ye ise güzel kıyafetler giydirir, kendisi de süslenip Nûra'nın babasıyla beraber saraya giderler. Nûra üzgün bir şekilde pirinç ve mercimek tanelerini ayıklamaya çalışırken aklına birden Ummî Sumeyke gelir ve ondan yardım talep eder. Ummî Sumeyke, Nûra'yı özel güçleri sayesinde altın ve gümüş işlemeli kıyafetlerle giydirip süsleyerek bir grup hizmetçiyle sultanın sarayına gönderir. Ama gitmeden önce Ummî Sumeyke Nûra'ya bir şart koşar. "Sultanın sarayına gittiğinde yemek

yemen için seni çağırdıklarında üvey annenin kızına bir kemik parçasıyla vurup dışarı çıkacaksın", der. Nûra saraya gider ve başta sultan ile sultanın oğlu olmak üzere güzelliğiyle herkesin dikkatini çeker, sultanın oğlu gönlünü ilk görüşte Nûra'ya kaptırır. Nûra, tören bitmeden Ummî Sumeyke'nin kendisine söylediklerini hatırlar ve söyleneni yapıp hızlıca saraydan ayrılır, koşarken de altın yaldızlı ayakkabısının birini sultanın oğlunun atına su verdiği kuyuya düşürür. Kız eve gelir eski kıyafetlerini giyer ve aile bireylerini beklemeye başlar, o yokken Ummî Sumeyke pirinçleri mercimeklerden ayıklamış ve evi temizlemiştir.

Ertesi gün -hikâyenin yeni bir dönüm noktası denilebilecek- yeni bir olay gelişir. Sultanın oğlu atını dışarı çıkarıp ona su vermek için her zaman gittikleri kuyuya gider. Atın kuyuya her yaklaştığında irkildiğini görür, atın neden korktuğunu ve geri çekildiğini anlamak için kuyuya bakınca suyun içinde bir şeyin parladığını fark eder, elini kuyuya sokup o parlayan şeyi kuyudan çıkardığında bunun dün gece davette gördüğü genç kızın altın ayakkabısı olduğunu anlar. Ayakkabıyı babasına götürür ve bu ayakkabı sayesinde dün gece gördüğü kızı bulabileceğini dile getirir ve sarayın tüm muhafızlarını bu ayakkabının sahibini bulmakla görevlendirirler. Muhafızlar kapı kapı evleri dolaşır ve ayakkabıyı her genç kıza giydirirler, ta ki Nûra'nın evine de gelirler. Üvey anne Nûra'yı evlerindeki büyük bir fırının içine koyar, üstüne de odunları yığar. Nûra'yı muhafızların önüne çıkarmak istemez, evde bir genç kız olduğunu söyleyip ayakkabıyı kendi kızına giydirmelerini ister; ancak ayakkabı Aişe'nin ayağına olmaz. O esnada evdeki tavuk "Nûra fırının içinde ve o fırının üstünde etrafa da saçılmış hububat var" diyerek Nûra'nın yerini söyler. Muhafızlar tavuğun işaret ettiği yere bakar ve genç kızı görüp oradan çıkarırlar ve ayakkabıyı ona da denetip aradıkları kızın Nûra olduğunu anladıklarında sevinç içinde saraya dönüp durumu şehzadenin annesine bildirirler.

Bu hikâyenin muhteva açısından muadili olan örneklerinden farklı olarak olay örgüsünde üvey annenin Nûra için mehir istediği geçer. İsteddiği şeyler de birer küfe hurma, kurutulmuş küçük balık ve yeşil turptur. Mehir olarak istenilenler teslim edilince üvey anne Nûra'yı bütün bunları yemesi için zorlar, Nûra küfedekileri yemeyi reddedince onu döver ve hepsini ona yedirmeyi başarır. Nûra mide bulantısı ve dayanın şiddetinden dolayı zor da olsa sahile gider, olanları Ummî Sumeyke'ye anlatır ve o da Nûra'nın midesini temizler, ona güzel elbiseler giydirip hoş kokular sürüp gözlerini kapamasını ister. Nûra gözlerini kapatıp açınca kendisini odasında bulur; ama odasında eski eşyaları artık yoktur. Ummî Sumeyke olağanüstü güçleri sayesinde kızın odasını göz kamaştırıcı mobilyalarla donatır. Sultanın oğlu geldiğinde kızı bu güzel odasında bulur, onu alıp sarayına götürür ve orada mesut bir şekilde yaşarlar (Kemâl, 1985, s. 115-124).

Ummî Sumeyke isimli Kuveyt halk hikâyesi hem Arap hem de Batı edebiyatında mevcut olan bazı anlatılarla konu ve karakterler itibarıyla pek çok benzerlik göstermektedir. *Ummî Sumeyke*'nin Batı edebiyatında karşılığı olabilecek anlatı *Külkedisi Sindrella* iken Mısır edebiyatındaki benzeri *Sittu'l-hasen ve'l-cemâl* ve Yemen halk hikâyesi *Varakatu'l-hinnâ* dır. İsmi zikredilen dört öykünün öne çıkan özelliği, olay örgüsünün herhangi bir zaman ve mekân belirtilmeksizin öksüz bir genç kız etrafında şekillenmesidir.

Ummî Sumeyke isimli hikâye ile Batı'daki örneği olan *Külkedisi*'nin içerik, olay örgüsü ve şahıs kadrosu itibarıyla ortak yönlerinin olduğu âşikârdır. Bunlardan ilki, kızın öksüz bir genç olması ve

babasının yeniden evlenmiş olmasıdır. Üvey annenin hikâye kahramanı olan genç kıza kötü muamelede bulunması ve onu hizmetçi olarak kullanması, ayrıca babanın bu durumun farkında olup kızının yaşadığı acı tecrübelerle mâni olamaması durumu da diğer benzerlikler arasında sayılabilir. Yine sarayda davet olduğunda üvey annenin Nûra'yı bu davete götürmemek ve evde kalmasını sağlamak için iş vermesi, ancak yardımcı kahraman olan balık vesilesiyle Nûra'nın saraya gidebilmesi, saraydan dönerken ayakkabısının tekini düşürmesi, bu ayakkabı sayesinde sultanın oğlu tarafından yeniden bulunabilmesi ve hikâyenin mutlu sonla bitmesi *Ummî Sumeyke* adlı hikâyenin *Külkedisi Sindrella*, *Sittu'l-hasen ve'l-cemâl* ve *Varakatu'l-hinnâ* ile paylaşılan ortak mevzu ve hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür uyarılama veya adaptasyon diye adlandırılan usule göre kaleme alınmış hikâyelere modern dönem Arap kısa öykülerinde de rastlanmaktadır. Bu minvalde Mısırlı yazar Mustafa Lutfî el-Menfelûtî (ö. 1924)'nin Batı edebiyatından uyarlayarak Mısır edebiyatına kazandırdığı çalışmalar ilk akla gelenler arasında yerini almaktadır.

Ummî Sumeyke'yi özellikle *Külkedisi Sindrella*'dan ayıran hususları ise şu şekilde özetleyebiliriz. İlk olarak *Sindrella*'nın babasının, Nûra'nın babası gibi fakir olmadığı bilinmektedir. *Sindrella*'nın babası varlıklı biridir, zira müstakil bir evde yaşamaktadırlar. Nûra ise babasıyla bir gecekondu hayattını sürdürür. *Külkedisi Sindrella*'da üvey annenin hikâyedeki baba karakteriyle evlenmesi *Ummî Sumeyke*'de olduğu gibi *Sindrella*'nın arzusuyla gerçekleşmemiştir. Ayrıca *Külkedisi Sindrella* hikâyesinde *Ummî Sumeyke*'dekinin aksine üvey annenin iki kızı vardır. *Ummî Sumeyke*'de ana karaktere yardım eden, balık görünümlü mistik bir varlıkken; *Külkedisi Sindrella*'da bu yardımcı, bir peridir ve insan suretindedir. Yine balığın konuşması, olağanüstü güçlere sahip olması böyle bir mistik varlıktan beklenmezken, *Külkedisi Sindrella*'daki insan görünümlü perinin bu özelliklere sahip olması hikâye kahramanları tarafından pek de yadırganmaz. *Ummî Sumeyke* adlı hikâyede konuşan diğer bir hayvan ise tavuktur. Tavuk konuşarak fırının içine kapatılmış olan Nûra'nın yerini muhafızlara söyler. *Külkedisi Sindrella*'da ise *Sindrella* bir yere kapatılmaz, muhafızlara onun hizmetçi olduğu için zaten baloya gitmediği ifade edilir. *Ummî Sumeyke*'de tavuğun üstlendiği rolü, *Sittu'l-hasen ve'l-cemâl*'de bir kedi üstlenir.

Külkedisi Sindrella'da prensin sevdiği kızı bulmasında kilit unsur olan ayakkabı camdan bir ayakkabı iken *Ummî Sumeyke*'de Nûra'nın ayakkabısı altın yaldızlıdır. Yine *Sindrella* balodan kaçarken ayakkabısını bahçede düşürür ve prens o gece ayakkabıyı kendi imkanıyla bulur. *Ummî Sumeyke*'de ise sultanın oğlunun Nûra'ya ait olan altın ayakkabıyı bulması atı sayesinde. Doğu hikâyeciliğinde "at" imgesi erkek kahramanın amacına ulaşmasında çoğu zaman yol gösterici olarak kullanıldığı için *Ummî Sumeyke*'de de bu hususun bilinçli bir şekilde öyküye eklendiğini söylemek münasip olacaktır.

Külkedisi Sindrella ile *Ummî Sumeyke* arasındaki farklılıklardan en önemlisi *Sindrella*'ya yardımcı olan iyilik perisi tarafından saraydan dönme hususunda ona "gece yarısından önce mutlaka eve dönmesi"nin söylenmesi; *Ummî Sumeyke*'de ise "yemek için davet edildiğinde üvey annenin kızına bir kemik parçasıyla vurup dışarı çıkması" şartının konmasıdır. Bir diğer önemli farklılık ise *Ummî Sumeyke*'de kızın üvey annesinin Nûra için sultanın oğlundan mehir istemesidir. Nitekim bu durum Doğu toplumlarının geleneğini yansıtmaktadır. Bu sebeple de mevzu bahis geleneğe *Külkedisi Sindrella*'da rastlanmamaktadır.

Bunun dışında Doğu toplumu geleneğinde var olan evin genç erkeğinin evlenmek istediğinde arzusunu önce aile bireylerinden annesine söylemesi, *Ummî Sumeyke* adlı hikâyenin bazı versiyonlarında bu talebini babasına açtığı aktarılırken bazı versiyonlarında da annesiyle paylaştığı nakledilmektedir. Gencin bu talebini öncelikle annesiyle konuşmuş olması ihtimali, hikâyenin sonunda muhafızların sarayda düzenlenen davette oğlunun gönlünü çalan kızı bulduklarına dair haberi öncelikle anneye bildirmelerinden teyit edilebilir. Hikâyedeki bir diğer geleneksel unsur ise genç kızın baba evinden alınıp oradan gelinlikle çıkartılıp eşinin evine taşınması âdetidir. *Ummî Sumeyke* hikâyesinde Nûra, Ummî Sumeyke'nin yanında dönüp hoş mobilyalarla döşeli odasındayken sultanın oğlu evlerine gelir. Nûra'nın babasından izin alarak önce nişanlıları ve düğün için kızı alıp kendi sarayına götürür.

2.1.2. *es-Sayyâd ve's-Semeke* (Balıkçı ve Balık)

Kuveyt halk hikâyelerinde balık unsurunu öne çıkaran anlatılardan biri de *es-Sayyâd ve's-semeke* adlı hikâyedir. Rivayet edildiğine göre bir balıkçı tüm gününü ailesinin rızkını ve geçimini sağlamak için denizde geçirir. Ancak bütün gün ağına hiçbir balık takılmaz, güneş batmadan son kez ağ denize atarken bu kez ailesine rızık vermesi için Allah'a dua eder ve ağı çekerken güzel bir balık ağına takıldığını fark eder. Balıkçı sevinir, çocuklarına yiyecek almak için bu balığı satmak üzere pazara gitmeye niyet eder, ancak vakit geç olduğu için bu balığı kimseye satamamaktan endişelenir, eğer balığı satamazsa onu yiyecek olarak çocuklarına götürebileceğini düşünür ve nitekim öyle yapmaya karar verir. Balıkçı balığı tam ağdan kurtarıp alacakken balık konuşmaya başlar, onu suya geri bırakmasını, şayet dediğini yaparsa balıkçıyı zengin bir adam yapacağını, ne dilerse de gerçekleştireceğini söyler. Başta balıkçı balığı bırakma konusunda tereddüt eder, ancak onu suya bırakmaya karar verir ve bırakır. Balık sudayken balıkçıya yaklaşmasını söyler, balıkçı önce korkar ama suya yaklaşır ve balığın ne diyeceğini dinler. Balık, balıkçıya "Şimdi dile benden ne dilerse" der; balıkçı da ona "Var git yoluna! Rabbim senin yerini dolduracak bir rızık nasip etsin bana, yeter!" diye karşılık verir. Bu cevabın üzerine balık yine ısrarla ne istediğini sorar. Balıkçı da "O halde içinde hizmetkârların, bol bol yemeklerin, çok rahat yatakların olduğu büyük bir sarayda yaşamak istiyorum" diyerek arzusunu dile getirir. Balık da balıkçıya gözlerini kapatıp yeniden açmasını söyler ve balıkçı kendini hayallerindeki sarayın içinde bulur. Öncelikle rüya gördüğünü düşünür; ama balık ona görünüp "İşte şimdi büyük bir saraydasın", der. Bir süre sarayında refah içinde yaşayan balıkçı yavaş yavaş eski neşesini kaybeder, çocuklarını ve karısını düşünmeye başlar. Balık, balıkçının bu düşünceli hallerini fark edip onun için ne yapabileceğini sorar ve balıkçı; çocuklarının, karısının ve arkadaşlarının yanına gitmek istediğini, onlarsız bu sarayın ve varlık içinde geçirilen hayatın bir manasının olmadığını ifade eder. Balık da onun bu arzusunu gerçekleştirir ve balıkçı sanki balık tuttuğu sahilden hiç ayrılmamış gibi balık ağlarının yanında kendisini bulur. Eve eli boş gitmemek için ağ denize atar ve kocaman bir balık yakalar, onu balık pazarına götürüp iyi bir fiyata satar ve evine döner. Balıkçı her gün sahile inip denize açılarak çocuklarının geçimini sağlamak için balık tutmaya devam eder, Allah ona her gün helal rızık ve bol kazanç ihsan eder, sebat gösterdiği bu mesleği sayesinde çok para kazanır ve ailesiyle mutlu bir hayat sürer (Kemâl, 1985, s. 124-126).

Bu hikâyedeki "balık", balıkçının kendi mesleğinde sabır göstermesini ve sebat etmesini sağlayan, onu kendi işinde azimli olmaya sevk eden ana unsur olarak gösterilir. Yine bu hikâyeye okuyucuya insanın mutluluğu ancak ailesi ve sevdiklerinin yanında olduğu sürece elde edebileceği ve maddi anlamda zenginliğin dünya saadetine anahtarı olmadığı mesajını verir. Ayrıca deniz imgesinin geçim kaynağı olarak gösterilmesi, denizin sunduğu nimetlerin helal kazanç olduğunun belirtilmesi de Kuveyt toplumun geleneksel hayatında önemli bir yer tutan balıkçılık mesleğinin yerel bir unsur olarak anlatıda yer aldığını gösterir. Yine hikâyeye yerellik katan hususlardan biri de "dua" motifinin vurgulanmasıdır. Muhafazakâr bir toplum olan Kuveyt toplumunda halk hikâyeleri, Allah'a tevekkül ve dua ile bütün zorlukların feraha kavuşacağı düşüncesini okuyucuya hissettirir.

2.1.3. *es-Semeke zâtu't-tıs'ati ve tıs'în levnen* (Doksan Dokuz Renkli Balık)

Bu hikâyede çok eski zamanlarda yaşamış olan halkı tarafından sevilen bir kralın hikâyesi anlatılır. Bu kral bir gün amansız bir hastalığa yakalanır, onu tedavi etmek için gelen her doktor hastalığının çaresi olmadığını söyler, ta ki bir doktor gelip hastalığının dermanını denizde araması gerektiğini söyleyinceye kadar... Kral doktora bu tedavinin ne olduğunu sorar ve doktor da denizde doksan dokuz renkli küçük bir balığın olduğunu ve onu yerse tüm hastalıklardan kurtulacağını söyler. Bunun üzerine kral, vezirden bütün halka bu balığı yakalayıp getirene büyük bir ödül verileceğini duyurmasını ister ve halk bu balığı bulmak için denize açılır. Beldede bulunan herkesin denize açıldığını gören fakir bir hamal da neler olup bittiğini öğrenir ve tüm malını satarak doksan dokuz renkli balığı avlamak için bir ağ satın alır. Ağını birkaç kez denize attıktan sonra hamal, bahsedilen doksan dokuz renkli balığı yakalar ve kralın sarayına gider, emrolunduğu gibi de kendisine mükafatı verilir. Vezir hizmetkarlara balığın öğle yemeği için hazırlanmasını ister.

Bu mukaddime kısmından sonra yeni bir olay cereyan eder. Öğlen saatlerinde kralın oğlu okuldan döner. Mutfakta yiyecek bir şeylerin olup olmadığına bakarken bu alaca renkli balığı görüp onun güzelliğine hayran kalır. Hizmetçiler o balığın babasının öğle yemeği olduğunu söylerler; ancak çocuk babasının öğle yemeği için başka bir şey yiyebileceğini söyleyip balığı sahile götürüp denize bırakır. Öğle yemeği vakti gelince kral balığın akıbetini öğrenir ve çok sinirlenir, oğlunun başının vurulmasını ister. Vezir onu teskin etmeye çalışır, ona "et tırnaktan ayrılmaz, öfkeniz dinince bunu yaptırdığınıza kahrolursunuz" diyerek kralı bu kararından vazgeçirir. Ancak oğluna ceza olarak onu saraydan kovar, üç gün yetecek kadar yemek ve suyla çöle bırakılmasını emreder. Çocuk üç gün çölde tek başına amaçsızca dolanır, azığı da biter. Dördüncü gün çok uzakta bir yerde bir ağaç görür ve o ağaca doğru yürümeye başlar; güneşin doğuşundan batışına kadar yürür ve ağacın olduğu yere varır. Çocuk küçük bir nehrin kenarında bulunan ağacın meyvelerinden yer, nehrin suyundan içer ve orada uyuyakalır. Bir süre uyuduktan sonra sese uyanır ve karşısında genç bir adam görür. O da ailesiyle yaşadığı bir sorundan dolayı evden kovulmuş ve iyi bir aileye mensup bir gençtir. Çocuk da ona kendi durumunu anlatır ve birbirlerine yoldaş olurlar. Ağacın meyvelerinden, nehrin suyundan kendilerine azık olarak alıp en yakındaki köye doğru yürürler ve köyün çarşısına varırlar. Orada bir kasapta koyun eti görürler, uzun süredir et yemeyen iki arkadaş kasaptaki etlere bakakalırlar. Kasap dükkanındaki koyun etlerini hızlıca satar. Kendisi de etlerin bu

kadar kısa sürede satılmış olmasına şaşırır. İkinci ve üçüncü gün de kasap satmak üzere sakladığı etleri kısa sürede satar. Dükkanının yanındaki iki gencin geldiği günden beri etleri hızlıca satabildiğini fark eder, gidip onlarla konuşur ve hikâyelerini öğrenir. Onlara iş teklif eder ve iki genç, kasabın yanında çalışmayı kabul eder ve kasap günde üç-beş koyun satmaya başlar. İki gencin kasapta çalışmaya başlamasından sadece bir ay geçer ve kasap onlar sayesinde çok para kazanır, artık dükkânda sadece et değil pirinç, tahıl, buğday ve hububat da satarlar. Yıllar geçer, kasap ve karısı vefat ederler. Kasabın tüm varlığı çocukları olarak addettiği bu iki gence kalır; genç adam bir gün kralın oğlu olan arkadaşına tüm mal varlıklarını satıp bir gemi alarak ona buğday, pirinç ve altın eşyalar koyup ticaret yapmayı önerir ve kralın oğlu bu teklifi kabul eder. Yola çıkmadan önce kasabın ve karısının başında yıllarca Kur'ân okuması için bir kârî' bulurlar ve onunla anlaşır, o köyden ayrılmadan önce de kârî'in ücretini öderler.

Hikâye iki gencin köyden ayrılmalarıyla yeni bir mecraya girer. Kralın oğlu ve genç adam yeni yerlere gitmek üzere gemilerine binerler, denizin ortasında bir deniz feneri görürler. Genç adam kralın oğluna "dürbünü al ve orada ne gördüğünü anlat", der. Kralın oğlu dürbünle bakar ve uzakta bir yerde doksan dokuz kafatasının asılı olduğunu söyler. Genç adam yine kralın oğluna bunun ne olduğunu bilip bilmediğini sorar. Kralın oğlu da bu kafataslarının neden orada asılı olduğu hakkında bilgi sahibi olmadığını dile getirir. Bunun üzerine genç adam "O gördüğün yer, konuşamayan bir kızı olan bir kralın yönettiği ülkedir. Kral, kızını tedavi edip onun konuşmasını sağlayacak olan kimseye ülkenin yarısını mükafat olarak vereceğini duyurmuştur. Ama bir kişi onu tedavi edeceğini söyleyip iyileştiremezse onu öldürüp kellesini şehrin surlarında sallandıracağını söyler." Kralın oğlu genç adama bu bilgileri nereden öğrendiğini sorsa da genç adam bunu ona sonradan söyleyeceğini ifade ederek bir şey anlatmaz. İki arkadaş kralın şehrine doğru gider, genç adam kralın oğluna saraya kendisinin gidip kralın kızını iyileştireceğini söyler. Şehre vardıklarında genç adam saraya girer, vezirle görüşür ve kralın kızını tedavi edebileceğini söyler, vezir onu vazgeçirmek istese de genç adam prensesin odasına girer. Prensese selam verir; ama selamına karşılık alamaz. Bunun üzerine genç adam kıza şöyle bir hikâye anlatır: "Bir zamanlar bir marangoz, bir terzi, bir kuyumcu ve Kur'ân'ı ezberleyip Kur'ân okumayı başka insanlara öğreten bir molla varmış. Bu dört adam bir şehirden başka bir şehre seyahat ediyorlarmış. Her gece uykuları geldiklerinde bu dört kişiden üçü uyuyup biri nöbet tutuyormuş. Marangoz, nöbet saati geldiğinde kendisini ayakta tutacak ve eğlendirecek bir şey yapmayı düşünmüş. Bunun üzerine kalkmış ağaçtan bir dal kesmiş ve ondan çok güzel bir oyuncak yapmış. Bu oyuncak, tahtadan bir gelinmiş. Marangozun nöbeti bitince terziyi uyandırmış. Terzi kalkmış ve bu tahtadan gelini görmüş, ona elbise dikmeye karar vermiş, kimsede olmayan eşsiz güzellikte bir elbiseyi tahtadan gelin için dikmiş. Sonra kuyumcunun nöbet vakti gelmiş ve terzi onu uyandırıp kendisi uykuya dalmış. Kuyumcu bu oyuncak bebeği görünce onu süslemek istemiş, sultanların kızında bile olmayan zinet eşyalarıyla onu süslemiş. Ona bir gelin tacı, duvak ve kemer yapmış. Kuyumcu nöbeti bitince mollayı uyandırmış. Molla da bu eşsiz güzellikteki oyuncakı görünce dua okuyup Allah'a yalvararak bu tahtadan geline ruh vermesini istemiş. Allah duasını hemen kabul etmiş, tahtadan yapılmış bu gelin, Allah ona ruh verince hareket etmeye ve gözlerini açıp kapamaya başlamış. Molla duruma şaşırıp arkadaşlarını uyandırmış. Hepsi olanlara çok şaşırmış ve her biri bu gelinin

kendisine ait olduğunu iddia etmiş. Marangoz "bunu ben yaptım, eğer ben onu alamayacaksam hemen onu kır" demiş. Terzi "onu ben giydirip süsledim"; kuyumcu "onu ben güzelleştirdim"; molla da "ona ruh versin diye Allah'a ben dua ettim", demiş. Dördü de bu gelinin kendisine ait olduğunu söyleyerek birbirlerine girmişler."

Genç adam kralın kızına bu hikâyeyi anlatıp bu tahtadan gelinin kime ait olduğunu sorar; perdenin arkasında bekleyen vezir "marangoza ait" der; bunun üzerinde yatağında yatan kralın kızı ise aniden "o, mollarındır" diye cevap verir. Bunun üzerine genç adam vezire kralın kızının konuştuğunu kaydetmesini söyler. Vezir de denileni yapıp hızlıca kralın yanına koşar, kızının konuştuğunu ona haber verir. Ama kral kızının sesini duymadan buna inanmayacağını, genç adamla vezirini kendisine komplo kurmakla suçlar. Bunun üzerine genç adam krala şehrin ileri gelenlerini toplamasını ve aralarında onları hakem kılmasını ister. Kral denileni yapar ve genç adam hakemlerin önünde kralın kızına anlattığı hikâyeyi yine anlatıp tahtadan yapılmış oyuncak gelinin kime ait olduğunu sorar, hakemlerin her biri birer görüş beyan ederken kralın kızı yine "mollaya ait" diye cevap verir. Kral ve etrafındakiler kızının konuştuğunu duyar ve sevinir. Söz verdiği üzere sahip olduklarının yarısının genç adama verilmesini emreder; ama genç adam onun mülkünden hiçbir şey istemez, sadece ondan kızını ister ve nereye giderse onu da götürceğini beyan eder. Kral da bunu kabul eder.

Genç adam ve kralın kızı güneş batmak üzereyken gemiye ulaşırlar. Sultanın oğlu arkadaşını görünce kralın kızını iyileştirdiğini anlar ve arkadaşı sağ salim gemiye döndüğü için sevinir. Genç adam kızı konuşturabildiğini ama onu henüz iyileştiremediğini söyler. İki arkadaş ve kralın kızı gemi yolculuklarına devam ederler. Genç adam, sultanın oğluna memleketini özleyip özlemediğini sorar ve oraya gitmeyi teklif eder, o da bu teklifi kabul eder ve geminin dümenini sultanın oğlunun ailesinin olduğu şehre doğru çevirip seyahatlerine devam ederler. Genç adam, şehre vardıklarında sultanın oğlu ailesinin yanında kalacağı için sahip oldukları her şeyi bölüşmeleri gerektiğini söyler ve öyle yaparlar. Sıra gemideki kıza gelmiştir. Genç adam "onu enine mi boyuna mı kılıçla ikiye böleyim" diye sorar; sultanın oğlu da "o senin eşin, tabi ki seninle kalacak" diye cevap verir. Ama genç adam bunu kabul etmez, kılıcı kaldırıp tam kıza orta yerinden ikiye ayıracakken kız çığlık atar ve ağzından kocaman bir yılan çıkar, genç hemen o yılanı öldürür. Kız iyileşir ve güzel sesiyle konuşmaya başlar.

Bu olup bitenler karşısında sultanın oğlu hayrete düşer ve bunların nasıl olduğunu arkadaşına sorar. Genç adam da "kralın kızı küçükken bir nehrin kenarında oyun oynuyormuş, nehirden su içerken anlamadan küçük bir yılanı da suyla beraber yutmuş, kız büyürken yuttuğu yılan da onun karnında büyümeye başlamış, kız her ne zaman konuşmak istese yılan onun boğazından yukarı doğru çıkıp sesini kısıyormuş" diyerek kızın hikâyesini ona anlatır. Sultanın oğlu, arkadaşına bu defa da bütün bunları nasıl bildiğini sorar. Arkadaşı ondan izin isteyip geminin bodrumuna iner ve oradan elinde iki kutuyla döner, kutuların içinde una benzer tozlar vardır. Genç adam sultanın oğluna şehre ulaştığında orada iki yaşlı ve hasta çift göreceğini, bu tozları onların üstüne üflemesini ve bu iki yaşlı çiftin hastalıktan kurtulup gençleşeceğini ve bu sayede anne ve babasını göreceğini izah eder. Ayrıca şehirdeki idareyi babasına komplo kuran vezirin ele geçirdiğini, yılanı öldürdüğü kılıçla da veziri öldürüp idareyi tekrar eline alabileceğini ona anlatır. Bununla birlikte kralın kızıyla

da evlenmesini ve bu sayede birçok çocukları olacağını ona söyler. Sultanın oğlu genç adama "Peki sen gerçekte kimsin? Gerçek hikâyen nedir? Bizzat şahit olmadığın olayları nereden biliyorsun ve olaylara sonradan müdahil olup onları nasıl başarıyla neticelendiriyorsun?" diye sorar.

Bu soruların üzerine sultanın oğluna genç adam şöyle der: "Ben, hayatını kurtarıp denize bıraktığın 'ebu'd-deryâ' diye bilinen doksan dokuz renkli balığım; babana doksan dokuz renkli balığı yemesini söyleyen doktor da aslında bir büyücüdür ve o benim düşmanımdır. Benim bu zamanlarda balığa dönüştüğümü ve sizin şehrinizdeki sahile geldiğimi bilir. Babanı da o büyücü yaptığı bir büyüyle hasta etmişti. Beni yakalamak için de babana böyle bir teklif sunmuştu. Neyse ki beni fakir bir hamal yakalamıştı ve babanın ona verdiği ödülle karısını iyileştirmişti. Şimdi ise benim görevim bitti." diyerek ebu'd-deryâ suya atlar ve balık şekline döner. Sultanın oğlu ve kralın kızı bu durum karşısında hayrete düşer ve 'subhânallah' demek dışında tek kelime edemezler.

Sultanın oğlu şehre vardığında arkadaşının ona dediklerini yapar, anne ve babası eski hallerine döner; sultan, vezirin yakalanmasını emreder ve vezir cezalandırılır. Sultan, oğlunu kralın kızıyla Allah'ın emri ve Hz. Peygamber'in sünneti üzerine evlendirir. Ülkedeki herkes refah ve huzur içinde yaşar (Kemâl, 1985, s. 127-136).

Hikâye incelendiğinde çoğu hikâyede vâir olan 'balık' unsurunun bu hikâyede balık suretinde değil beşer suretinde insanlarla iletişime geçtiği görülür. Diğer hikâyelerle ortak yanı yine ana kahramana yardımcı bir karakter olarak olayların içinde balığın vâir olmasıdır. Balık unsuruyla ilişkili diğer bir husus, balığın insanlar tarafından yakalandıktan sonra yine bir insan tarafından suya bırakılması hadisesidir. Çünkü bu gizemli balık suya bırakıldığı takdirde hikâye kahramanını karşılaştığı zorluklardan koruyup kollayabilecektir.

Hikâye metninde dikkati çeken bir konu da sultanın oğlunun diğer halk hikâyelerindeki ana kahramanlarda olduğu gibi üstün yeteneklere ve olağanüstü güçlere sahip olmasıdır. Nitekim çöle bırakıldığında neredeyse yarım gün uzaklıktaki bir mesafede bulunan ağacı görebilecek derecede keskin bir görme yetisine sahiptir. Ayrıca bu ağacın hayat ağacı veya ölümsüzlük ağacını simgelediğini söyleyebiliriz. Zira hikâyenin iki kahramanı bu ağacın meyvelerinden yiyerek hayatta kalmaktadır.

Hikâye, diğer halk anlatılarıyla kıyaslandığında bittabi yine birçok benzerlikle karşılaşılmaktadır. Bunlardan biri Gılgamış Destanı'nda var olan sihirli bir bitkinin onu yiyenlere ölümsüzlük özelliği kazandırması ve kahramanların hep genç kalmalarını sağlamasıdır. *es-Semeke zâtu't-tis'ati ve tis'in levnen* adlı hikâyede de genç adamın sultanın oğluna verdiği kutulardaki una benzer tozların aynı işlevi sağladıkları görülür.

es-Semeke zâtu't-tis'ati ve tis'in levnen hikâyesiyle okuyucuya yine evrensel bir mesaj verilir. İyilik yapanlar o iyiliğin katbekat misliyle ödüllendirilir; iyilik tüm sırları çözen bir anahtar olarak addedilir. Nitekim sultanın oğlunun balığı denize bırakmasıyla bu iyiliği karşılığında ona sonsuz nimetler bahşedilir. Kötülük yapanlara ise hak ettiği ceza verilir. Doksan dokuz renkli balığın düşmanı olan büyücü, vezir kılığına girip sultana ihanet eder; sonra doktor kılığına girer ve sultanı hasta eder. Balığı ele geçirip ölümsüzlüğü elde etmek ister ama buna da muvaffak olamaz. Bu ihanetleri elbette karşılıksız kalmaz ve büyücü vezir âdil bir şekilde cezalandırılır, sahip olduğu tüm

güç elinden alınır. Yine kralın kızının konuşmasına engel olan yılan da kılıçla öldürülmek suretiyle kötülük yapamaz hale getirilir.

*es-Semeke zâtu't-tis'ati ve tis'in levnen'*de mevcut olan yerel unsurlara değinilecek olursa; hikâyede sultan oğlunu katledilmesini emrettiğinde vezirin ona "et tırnaktan ayrılmaz" dediği görülmektedir. Doğu toplumlarında şekillenen metinlerde atasözleri ve deyimlerin kullanılmasıyla anlatılanların daha belîğ hale getirildiği, metinlerin tek düzelikten kurtarıldığı, anlatıma ahenk katıldığı bilinmektedir.

es-Semeke zâtu't-tis'ati ve tis'in levnen hikâyesinde iki arkadaşın seyahat için aldıkları gemiden bahsederken "sefine (سفينة)" terimi yerine Kuveyt'te yelkenli büyük gemiler için kullanılan "el-bûm (البوم)" (el-Haccî, 2009, s. 31) teriminin kullanımının tercih edilmesi, geleneksel unsurlar dışında mahalli dil kullanımlarına da yer verildiğini gösterir.

Hikâyede değerlendirilebilecek yerel unsurlardan bir diğeri de bazı hususların dinî çerçevede ele alınmasıdır. Sultanın oğlunun ve arkadaşının, yanında çalıştıkları kasap ve karısı için o şehirden ayrılırken manevi borçlarını ödemek maksadıyla kabirlerinde Kur'ân okuması için bir kârî' bulmaları ve sultanın oğlu ile kralın kızının İslâm'a uygun olarak Allah'ın emri ve Hz. Peygamber'in sünneti üzere evlendirilmeleri, kahramanların şaşırdıklarında "subhânallah" demelerinin anlatıda vurgulanması, genç adamın balık suretine dönmeden sultanın oğluna ve kralın kızına "Allah'a emanet olun" diyerek veda etmesi mevzubahis konuya verilebilecek en açık örnekler arasında yer alır.

*es-Semeke zâtu't-tis'ati ve tis'in levnen'*in ana konuya bir olay veya karakterle bağlanan iç içe geçmiş hikâyeleri anlatması okuyucuya üslup bakımından *Elfu leyle ve leyle* hikâyelerini anımsatır. Aslında anlatıyı, olay örgüsünü bozmayacak şekilde yeni hadiselerle beslemek klasik Arap edebiyatında mevcut bir anlatım tekniği ve üsluptur. Nitekim klasik kaside üslubuna bakıldığında şâirin konu çeşitliliğini gazel, hiciv, medih gibi bölümlerle sağladığı görülür. Bu hikâyenin *Elfu leyle ve leyle* ile benzeyen bir diğeri yanı mezkûr hikâyede anlatılan marangoz, terzi, kuyumcu ve Kur'ân'ı hıfzedip Kur'ân okumayı başka insanlara öğreten molların öyküsüdür. Tehlikeli bir yerde/adada bulunmaları nöbetleşerek uyumaları okuyucuya *Elfu leyle ve leyle*'deki muhtelif hikâyeleri hatırlatır.

2.1.4. *Sâlifetu bahhâr: Sefînetu Muhammed Mihnâ (Bir Denizcinin Geçmişi: Muhammed Mihnâ'nın Gemisi)*

Bu hikâyede Muhammed Mihnâ adlı bir denizcinin sadece on kişilik mürettebatı olan bir dalgıç gemisindeyken başından geçenler anlatılır. Muhammed Mihnâ Kuveyt'ten otuz beş mil kadar uzaklıkta el-Kalî'a denenen bir mevkide dalış yapar, aynı anda dalış yaptığı yerde de dalış için oraya gelmiş onlarca gemi bulunurdu. Bir sabah dalgıçlar inci avlamak üzere denizin dibine dalarlar. Akıntı çok güçlüdür. Bu yüzden dalgıçlar gemilerine birkaç metre yakın yerden su yüzüne çıkarlar. O esnada gemide bulunanlar suyun üstünde gemiyle dalgıçlar arasında duran büyük bir köpekbalığı görürler. Gemidekiler köpekbalığına karşı arkadaşlarını uyarmak için bağırlar ve bunun üzerine denizdekiler hızlıca gemiye doğru yüzmeye başlarlar. Köpekbalığı ise yıldırım hızıyla dalgıçlar arasında dönüp durmaya başlar. Birkaç dakika sonra korkunç bir çığlık duyulur ve bir dalgıç gözden kaybolur. Gemidekiler kürek çekip dalgıcın kaybolduğu yere doğru gemiyi

döndürürler. Bir süre sonra dalgıcın bedeni her tarafı kan içinde bir halde su yüzeyine çıkar, gemi kaptanlarından Muhammed b.Mihnâ hızlı bir hamle yapıp dalgıcı yakalar ve el birliğiyle adamı gemiye çıkarırlar. Ancak köpekbalığının dalgıcı ısırp sadece kemiği görünecek şekilde uyluk ve bacaklarındaki etleri kopardığını fark ederler. Nitekim yaralı dalgıç da on dakika sonra ölür (Kemâl, 1985, s. 163).

Muhtevasından bahsedilen bu Kuveyt halk hikâyesinin gerçek bir hadiseyi anlatıyor olma ihtimali çok yüksektir. Zira Kuveyt halkı geçimini geçmişte inci avcılığı yaparak sağlıyordu. Binaenaleyh Kuveytliğin hayatlarının çoğu denizde ve gemilerde geçiyordu. Denizin bu olumsuz taraflarını bilerek hayatlarını geçim uğruna tehlikeye atıyorlardı. Kimileri bu şekilde can veriyor, şanslı olanlar ise bir süreliğine güvende hissettikleri evlerine dönebiliyorlardı. Kuveyt, tabiatı itibarıyla tarım ve hayvancılığa uygun bir coğrafyada bulunmadığı için insanlar zaruretten inci avcılığı yapıyor yahut balıkçılıkla ilgileniyorlardı. Petrol öncesi dönemin toplumsal hayatını ve çekilen eziyetleri anlatan bu hikâyeye, okuyucuya yahut hikâyeyi dinleyene adeta Kuveyt'in geçmişine dair bir panorama sunar.

Kuveytliğin yaşadıkları bu topraklarda yaşamlarını idame ettirmek için denizle mücadeleleri birçok halk hikâyesinin konusu olur. *el-Gavvâs ve'l-kırş* (: Dalgıç ve Köpekbalığı), *Sefînetu Nâsir b. Câsim* (: Nâsir b. Câsim'in Gemisi), *Sâlifetu Nâsir b. Câsim* (: Nâsir b. Câsim'in Geçmişi) adlı hikâyeler ise neredeyse bir asır önce gerçekleşmiş olan gerçek olayları hikâyeye eder. Önceki nesillerin kendilerinden sonraki nesillere anlatarak günümüze ulaşan bu anlatıların temel işlevinin çocuklara cesaret duygusunu aşılamak, önceki nesillerin yaşadığı zorlukları hatırlatarak onlara geçmişlerini unutturmamak olduğu söylenebilir. Nitekim *el-Gavvâs ve'l-kırş* adlı hikâyede arkadaşlarıyla denize açılan ve inci avcılığı yapan Ahmed el-Mezen isimli bir denizcinin başından geçenler anlatılır. Bu hikâyede inci avcısı su yüzeyinde gördüğü bir parıltı sonrası onun istiridye olduğunu düşünüp suya girer; ancak bir köpekbalığının saldırısına uğrar ve yaralanır, arkadaşları sayesinde ölmekten son anda kurtulur. Bir süre tedavi görür; ancak Ahmed el-Mezen artık eskisi gibi yürüyemez (Kemâl, 1985, s. 164).

Sefînetu Nâsir b. Câsim'de ise yine rızık aramak için denize açılmış olan Nâsir b. Câsim adlı hikâyeye kahramanının başından geçenler anlatılır. Nâsir b. Câsim yedi arkadaşıyla birlikte denizde fırtınalı bir gece geçirir, zor koşullar altında sabaha erişirler ve deniz az da olsa sakinleştiğinde gemicilerden biri civardaki büyük gemilere yüzerek geçmeyi teklif eder. Ancak kaptan Nâsir b. Câsim bunu kabul etmez. Çünkü gemisinde bulunanlardan biri, denizci arkadaşlarından birinin oğludur ve yüzmeyi bilmemektedir. Bu çocuğun kendisine emanet olduğunu söyleyip onu tehlikeye atmak istemediğini ya birlikte ölmeyi ya da birlikte kurtulmayı tercih ettiğini dile getirmektedir. Diğer arkadaşları da onun bu duruşundan etkilenir ve onlar da gemide kalmaya karar verir; ancak gemiyi terk etmeyi teklif eden denizci yüzerek diğer büyük gemilerden birine gider. Fırtınanın üçüncü günü Nâsir b. Câsim'in gemisi alabora olur ve içindeki herkes ölür. Olay anlatıldığına göre h. 1347 /m. 1928'de gerçekleşir. Aslında halk hikâyelerinde zaman ve mekân belirsizdir. Ancak konusunu gerçek hadiselerden alan Kuveyt anlatılarında modern kısa öykülerde olduğu gibi zaman, yer, şahıs isimlerine rastlanmaktadır. Ayrıca hikâyede Kuveytliğin yerel dilde kullandığı av sezonu sonu anlamına gelen "el-kaffâl" ibaresi geçer. Bu da hikâyedeki zaman kavramını daha

da belirginleştirir, yani olayın Eylül ayı civarında gerçekleştiğini dinleyiciye bildirir. Geminin inci avcılığı ile uğraşan denizcilerin uğrak yeri olan "Ebû Asiyye" civarında olduğunun söylenmesi de olay mekanının tahdit edildiğini gösterir.

2.1.5. *Zekâu Tâcir* (Bir Tüccarın Feraseti)

Kuveyt'in geçmiş zamanda orta gelire sahip aileleri inci tüccarlığı ile uğraşan ailelerdi. Bu hikâyede de inci avcılarından aldığı incileri satarak geçimini sağlayan bir inci tüccarının öyküsü anlatılmaktadır. Avcılardan aldığı incileri Hindistan'a giderek orada satan inci tüccarı, yine bir gün Hindistan'a gitmek üzere yola çıktığında içinde incilerin bulunduğu kesesini denize düşürür ve kimse onu denizin derinliklerinde bulamaz. Ancak inci tüccarı umutsuzluğa kapılmaz, kaybettiklerinin mislinin Allah tarafından ona geri verileceğine inanır; çünkü helal para ile onları satın almıştır. İçinde bulunduğu "geçici yoksunluk" durumuna sabreder; çünkü büyüklerinden öğrenmiştir ki "مَنْ صَبَرَ ظَفَرَ": sabrın sonu selamettir. Tüccar bu durum karşısında ne yapacağını düşünür, akliselim bir şekilde durumunu iyileştirmek için bir çözüm yolu arar. Kuveyt'e döndükten sonra ücretini ödemek karşılığında arkadaşlarından kendisine inci satmalarını ister; arkadaşları da bunu kabul eder; çünkü bu tüccar zaten memleketinde çokça mülkleri olan bir tüccardır ve ona güvenirler. Tüccar arkadaşlarından sadece inci almaz, değerli kumaşlar da alır ve Hindistan'a gider. O yıl inci satış fiyatları önceki yıllara göre daha çok artmıştır ve tüccar elinde olan tüm incileri satar. Denizde kaybettiği incilerin de bedelini karşılayacak kadar çok para kazanıp ülkesine döner (Kemâl, 1985, s. 169).

Bu hikâye daha çok çocuklara hitap eden ve onlara anlatılan bir halk öyküsüdür. Hikâyeye verilmek istenen mesaj, insan hayatın akışı içinde birtakım olumsuzluklarla karşılaşabileceği; ama ümitsizliğe kapılmadan aklını kullanarak krizi fırsata çevirebileceğidir. Ayrıca karşılaşılan felaketlere isyan edilmemesi, kadere rıza gösterilmesi, verenin de alanın da Allah olduğunun her daim hatırlanması, muhafazakâr bir toplum olan Kuveyt toplumunun genç nesillere aşlamak istediği manevi değerler olup halk hikâyelerinde işlenen temalar olarak karşımıza çıkar.

2.1.6. Balık ve İnci Temalı Diğer İsimli (Başlıksız) Halk Hikâyeleri

Bu tür hikâyelerde genel olarak ana konu "incinin kaybolması" meselesidir. Ancak incinin kaybolmasıyla ortaya çıkan maddi mahrumiyet durumu bir öncekindeki gibi ticaret yapılarak giderilmez. Aksine imanı ve gösterdiği sabrın mükâfatı olarak bir rastlantı sonucu kahramanın maddi ihtiyacı giderilir. Örneğin; küçük bir gemide bulunan mürettebatın acıktıklarında yemeleri için balık tutan bir balıkçının öyküsünde, balıkçının büyük bir balık yakalayıp denizcilere verdiği anlatılır. Denizciler bu balığı yemek için hazırlık yaparken onu temizlemeye başladıklarında karnından bir kese çıktığını görürler. İçinde de büyük bir inci vardır. Denizciler bu inci kesesini kendileri için balık tutan balıkçıya mükafat olarak verirler ve balıkçı bu inci sayesinde ileride Kuveyt'in en büyük inci tüccarlarından biri olur.

Başka bir anlatıda "balığın karnında inci kesesi bulma" konusu korunarak farklı bir hikâye anlatılır. Hikâyede kendi imkanlarıyla rızkını kazanmak için inci avcılığı yapan fakir bir adamın öyküsü anlatılır. Bu adam bir gün denizde avlanırken Kuveyt'teki en kaliteli inci cinsi olan 'dâne'

denen iri bir inci bulur. Bu inci dört buçuk aylık av mevsiminde fakir adamın bulduğu tek incidir. Adam bulduğu bu inciden kazanacağı parayla tüm borçlarını kapatıp kirasını ödeyebileceğini, tekrar inci avlamak için denize açıldığında ailesine yetecek kadar onlara harçlık bırakabileceğini ve hatta iyi bir gemi kiralayıp işini daha güzel yapabileceğini düşünür ve Allah'a hamd eder. Ancak adam bunları düşünüp hayal kurarken kader o ki inci denize düşer ve kaybolur. Fakir adam onlarca kez denizin derinliklerine dalar ve çıkar; ama düşürdüğü inciye bulamaz ve isyan etmeden kaderine rıza gösterir. Çünkü "rızık veren de alan da Allah'tır". Adam eve eli boş gitmemek için akşam yemeği olsun diye bir balık yakalar. Onu temizlerken balığın karnında aynı cins olmasa da kaybettiği gibi büyük bir inci bulur (Kemâl, 1985, s. 170).

Kuveyt toplumunun geçim kaynaklarından biri olan inci avcılığı çoğu kez halk hikâyelerinde kullanılan unsurlardan biri olur. Bahsedilen örneklerde de bu görülmektedir. İncinin Kuveytli için önemi maddi açıdan ele alınırken; inciye erişmesi, inciye elde ettikten sonra kaybedip onu yeniden bulması ise tamamen "kader" olgusu ile açıklanır. Bu hikâyeler üzerinde maddi zenginliğin sadece çalışmakla elde edilmeyeceği vurgulanır. Maddi zenginlikten çok Allah'a ve kadere iman, sahip olunana kanaat etme, olumsuzluklar karşısında isyankâr olmama gibi ahlâkî değerlerin asıl zenginlikler olduğu bu anlatılar sayesinde nesilden nesle verilmek istenen mesaj olarak kabul görür.

SONUÇ

"Deniz ilmi (oseonografi), kara ilminden (jeoloji) daha büyüktür; çünkü denizler karadan daha fazla yer kaplar." der, deniz bilimleri hakkında çalışan Şehâbuddin Ahmed b. Mâcid. Zira deniz ilminin aklî bir ilim olduğunu naklî bir ilim olmadığını dile getirir. Bu sebeple de denizde yapılan hata, can ve mal kaybına neden olur. Diğer ilimler tatbik edildiğinde hataya düşülünce telafi imkânı varken, deniz ilminde kişiye bu imkân tanınmaz (en-Necdî, 1971, s. 5-8).

Kadim tarihten itibaren birçok denizbilimcinin çalışmalarında, kaptanların seyir defterlerinde, denizleri ve okyanusları aşan seyyahların seyahatnamelerinde, coğrafyacılar ve tarihçilerin kaleme aldıkları eserlerde, yazarların ve şairlerin hayal dünyalarını aksettirdikleri edebî metinlerde denize dair pek çok merak uyandırıcı ve olağanüstü hadiselerle karşılaşmaktadır. Özellikle denize ve deniz edebiyatına ilgi duyan yazarların eserleri deniz mitleri ve denize ait kültürel unsurlarla bezendiği müşahede edilmektedir. Deniz dünyası ile ilgili bu kültürel unsurlar diğer dünya edebiyatlarında olduğu gibi Arap edebiyatında da önemli bir yer tutmaktadır. Arap edebiyatında Cahiliye Dönemi şiirinden itibaren denizle alakalı pek çok tasvire rastlanması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kadim dönemden itibaren gemiler inşa ederek, inci avcılığı yaparak ve inci ticaretini gerek Hindistan'a gerekse Çin'e taşımak suretiyle denizlerde seyahat eden Araplar, denizle alakalı tecrübelerini ve bilgilerini insanlığa sunarlar. Mevsimsel rüzgarları bilen, gemilerin rüzgâra karşı direncini artıracak şekilde üçgen yelken icat edebilen bu toplumun edebiyatının da deniz imgesinden yoksun olması bittabi beklenemez.

Sözlü edebiyatın en önemli ürünleri olan halk hikâyelerini de deniz ve denize ait unsurlar bakımından incelemek bir deryada boğulmak olacağından bu çalışma Kuveyt halk hikâyelerine indirgenerek ele alınmıştır. Kuveyt halk hikâyelerini diğer Arap halk hikâyelerinden ayıran husus muhtevası ve şahıs kadrosudur. Hikâyelerde bahsedilen karakterlerin çoğunlukla denizci, inci avcısı ve balıkçı olduğu dikkat çekmektedir. Halbuki Arap halk hikâyelerinde genellikle tarihî

şahsiyetler, hayvanlar, cin ve dev gibi olağanüstü varlıklar ana kahraman olarak tercih edilmektedir. Kuveyt halk hikâyelerinin temalarına bakıldığında ise; bu hikâyelerde verilmek istenen mesajlar arasında yaşanan kötü tecrübelerin ardından bile kadere rıza göstermek, Allah'a kayıtsız ve şartsız tevekkül etmek, asıl zenginliğin maddi güç değil bilakis ahlâkî erdemlere sahip olmak olduğu bilincini taşımak, yapılan her iyiliğin veya kötülüğün hayatın bir döneminde bireyin karşısına çıkacağını bilerek bireyin tercihini iyilikten yana kullanması gerektiğini yeni nesillere öğretmek gibi yargılar sıralanabilir.

Kuveyt halk hikâyelerinde deniz, babaların rızık kapısıdır ve her zaman nimetlerini onlara bahsettiği için babaları çocuklarına karşı mahcup etmez. Zulme uğrayan kahraman da denizde arar adaleti. Bazen konuşan balık görünümlü bir peri bazen de kese içinde bir inci imdadına koşar. Binaenaleyh deniz; içerisinde barındırdığı zenginliklerle ve hayat verdiği canlılarla, Kuveyt halk edebiyatını da zenginleştirmeyi başarır. Kuveyt halk hikâyeleri de sabretmeyi, kanaat etmeyi, yapılan iyiliğin bir gün gelip sahibini bulacağını, kötülüğün de karşılıksız kalmayacağını yeni nesillere öğretir.

Araplar her ne kadar eski çağlarda bedevî bir toplum olsa da ve bazı kesimler tarafından "çölün çocukları/evlatları" olarak tavsif edilseler bile denizin Arap toplumu için eski zamanlardan beri ehemmiyet arz ettiği Kuveyt halk hikâyeleri bağlamında bu çalışmada ele alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte diğer Körfez ülkelerinin edebiyatlarında ve yine modern Kuveyt edebiyatında deniz tasavvuru hâlâ bâkir bir çalışma alanı olarak müphemliğini korumaktadır ve edebiyat araştırmacıları tarafından muhtelif yönleriyle çalışılmaya muhtaç durumdadır.

KAYNAKÇA

- Abdulahkîm, Şevkî. (2017). *el-Hikâyâtü's-ş-a'biyyetu'l-Arabiyye*. United Kingdom: Hindawi Publishing.
- Atıyye, Ahmed Muhammed. (1978). *Edebu'l-bahr*. Kahire: Dâru'l-ma'ârif.
- Bozkurt, Nebi. (1991). Bahriye. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (Cilt IV, s. 496-501). içinde İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mustafa. (2023). İlk Dönem İslam Tarihinde Deniz Ticareti. *İSTEM*(42), 143-164.
- Demirayak, Kenan. (2009). *Arap Edebiyatı Tarihi II- Sadru'l-İslâm Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Durmuş, İsmail. (2003). Leylâ ve Mecnûn. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XXVII, s. 160). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ed-Dâkûkî, İbrâhim. (1997). Halk Edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XV, s. 350-352). içinde İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ed-Derhem, Muhammed Abdulaziz. (1986). *Sûretu'l-bahr fi'ş-ş-i'ri'l-Arabî el-hadîs bi'l-Halîc*. Katar: Neşr ve tevzî'u dâri's-sekâfe.
- el-Haccî, Ya'kûb Yûsuf. (2009). *Mine'l-folklori'l-bahriyyi'l-Kuveytî*. Kuveyt: Merkezi'l-buhûs ve'd-dirâsâtî'l-Kuveytiyye.
- Elçin, Şükrü. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emâl, Attârî. (2022). *Hasâisu'l-hitâbi's-şefehî fi'l-hikâyeti's-ş-a'biyye (Mecmû'a mine'l-hikâyâ eş-ş-a'biyye numûzen*. Yüksek Lisans Tezi. Cezayir: Université Ain Témouchent Belhadj Bouchaib.

- en-Necdî, Şehâbuddin Ahmed b. Mâcid. (1971). *el-Fevâ'id fî usuli ilmi'l-bahr ve'l-kava'id*. (Düz. İbrâhim Hûrî & İzze Hasan) Şam, Suriye: Matbû'âtu mecma'î'l-luğatil'l-Arabiyye bi-Dımaşk.
- Erol, Burak Gani. (2024, Ekim 3-4). *Memlûkler Döneminde Denizcilik Faaliyetleri*. Şubat 2025 tarihinde 4./ 10. Asır Sonrası İslam Coğrafyacılığının Tarihsel Gelişimi Bildiri Kitabı: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14518431> adresinden alındı (Erişim tarihi: 28 Ocak 2025).
- es-Safedî, R. Tevfik, & Suleymân, Hasan Muhammed. (2012). *el-Fennu'l-kasasî fi'n-nesri'l-Arabî hattâ matla'î'l-karni'l-hâmis*. *Mecelletu'l-Ma'rife*, 50(580), 445-452.
- Güvenç, A. Özgür. (2022). Halk Hikâyelerinin İşlevleri. *Turcology Research*(73), 57-83.
- Kapar, Mehmet Ali. (1995). Eyyâmü'l-Arab. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XII, 14-16.
- Kemâl, Safvet. (1985). *el-Hikâyâtü's-ş-a'biyyetu'l-Kuveytiyye (Dirâse mukârene)*. Kuveyt: Vizâretü'l-a'lâm Matba'atu hukûmeti'l-Kuveyt.
- Lorimer, J. G. (1981). *el-Kuveyt fî delîli'l-Halîc* (Cilt 2). (H. S. ez-Zeyd, Dü.) Kuveyt: Şeriketu'r-rebî'ân li'n-neşr ve't-tevzî'.
- Mekkî, et-Tâhir Ahmed. (1999). *el-Kıssatu'l-Kasîra (Dirâse ve Muhtârât)*. Kahire: Dâru'l-me'ârif, .
- Öztürk, Murat. (2012). *Fâtımûler'in Deniz Gücü ve Akdeniz Hâkimiyeti*. Doktora Tezi. İstanbul, Türkiye: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Öztürk, Murat. (2021). Hz. Osman (23-35/644-656) Döneminde Denizcilik Faaliyetleri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(18), 195-230.
- Sarıkaya, Fatih. (2008). *Abbasilerde Denizcilik*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa, Türkiye: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Türkmen, Fikret. (1998). Hikâye/3. Bölüm: Halk Edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt XVII, s. 488-491). içinde İstanbul, Türkiye: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yazıcı, Hüseyin. (1998). Hikâye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 479-485). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yıldız, Dursun. (2003). *Akdeniz Havzasında Su Sorunları ve Türkiye*. Ankara: TMMOB-İMO Yayınları.
- Yûnus, Abdulhamîd. (t.y.). *el-Hikâyetu's-ş-a'biyye*. Kahire, Mısır: el-Muessesetu'l-Mısriyye el-Âmme li't-te'lîf ve'n-neşr.

Edebiyatta Değişibilim

Prof. Dr. Ünsal Özünlü

Günce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Günce Yayınları

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

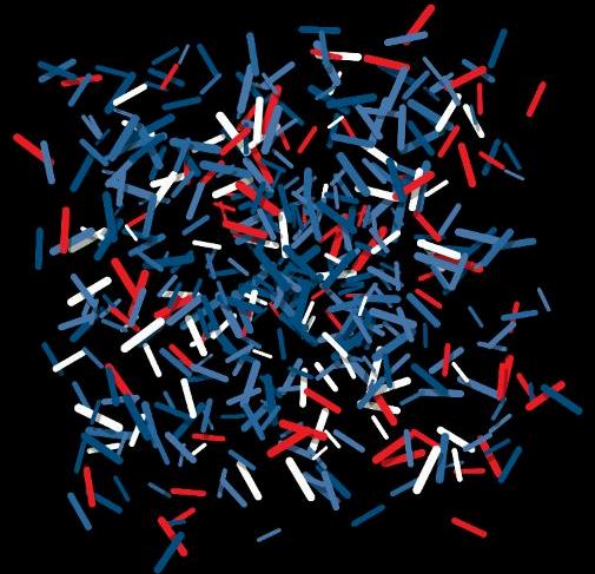

Günce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Günce Yayınları